

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 4

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

24. FEBRUÁRA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Snímka: Beata Žakarovská

Tento výrok si mnohí pamätajú. Zaznel od prvého predsedu SNR po páde komunizmu. Po bitke je každý generál. Takže je ľahšie o tom uvažovať, čo malo zaznieť. Nebuďme ako oni - znamenalo pokus zjednotiť sa na niečom novom. Byť inak za veci zodpovední, ako bol bývalý režim a jeho reprezentanti. Tak sa negatívne v minulosti nevdojak stalo mierou toho, čo malo byť lepšie. Dobro sa nevdojak vymedzilo ako dialektický protipól toho, čo bolo za totality zle.

A toto je aktuálny problém dodnes. Vývoj nie je vymedzený kritériálne, hodnotovo, cez znovuoobjavenie ľudskej osoby v každom z nás, dobrom, ktoré v žiadnom prípade nie je iba protipólom, pendantom zlého. Nebuďme ako oni, dopovedané, mohlo znamenať práve to - neodvzdať možné dobrá iba od skúsenosti so zlom.

To robia revolúcie. Paradoxne, potom chcú zničiť negatívne v predstave, že dobro už bude nehatene žiť ako miera navždy a nerušene. To je ideológia triedneho nepriateľa. Navyše, to, čo je označené za negatívne, ak sú hodnoty relativizované, vyzerá všelijako.

Nebuďme ako oni, je aktuálne aj dnes, ale musí byť dopovedané: aby sme neostali na plytčinách zmaterializovaného sveta, ale zatiahli na hlbinu, aby aj iní videli.

Komunizmus bol referenčný rámec, ktorý mal zhromaždiť ľudí budúcich čias. Alebo ľudí, hodných toho, aby tie budúce časy pripravovali. Čas, ktorý mal prísť v budúcnosti, bol referenčný bod, založený na Heglovej predstave, že dejiny tvoria zmysel a že ten zmysel raz príde. Príde nový človek. Prítomnosť odrazu stratila na cene. A tak sme sa my konkrétni ľudia, občania, v tej chvíli stali ľuďmi druhej kategórie. A režim s na-

Nebuďme ako oni

mi aj tak zaobchádzal. My sme neboli jeho pravi ľudia. Iba trpení.

Prečo o tom písať? Pretože, paradoxne, o komunizme píše tí, ktorí ho neprežili. Akoby sme neboli schopní reflexie. Nehovorili nám podobne pri transformácii, že lepšie časy prídu a že pády na dno musia byť? Inými slovami, že tu musí byť zase moratórium na slová Evanjelia, čo ste tomu najmenšiemu urobili, či neurobili, mne ste neurobili, či urobili. Nebola transformácia proces, kde sa zabudlo na ľudskú subjektivitu?

Komunizmus bol moratórium na Evanjeli-

STANISLAV HVOZDÍK

um, celkom určite. Komunizmus bol referenčný rámec, ktorý mal oddeliť ľudí, ktorí boli pre fiktívne nové časy mŕtvi. A skutočne sa s nimi nakladalo ako s mŕtvymi, ktorí už necítia. Ale oni boli živí a cítili. Tento referenčný rámec komunizmu potreboval najchudobnejších, vylúčených, zabudnutých, vykorisťovaných kapitalizmom tých čias nie preto, aby ich miloval, ale aby ospravedlnil svoju nenávisť. Triedna nenávisť bol hnací motor dejín. Nenávisť vždy prekrýva hlboko skrytý strach z márnosti ľudského snaženia. Snaženie, ktoré sa zakotvilo iba pozemsky a nepoistilo sa zakotvením v Bohu, kde je zdroj dobra, ktorý nezaniká.

A tak komunizmus na jednej strane produkoval strach a na druhej strane nenávisť. Ľudia sa

časom naučili unikať tomuto referenčnému rámcu do súkromia, pretvárinky, klamanie režimu. Niektorí, ktorí boli v ohrade pre vyvolených, zbadali svojich blízkych mimo ohrady a chceli ju rozobrať. To bol rok 1968. Ale blud nepovolil. Obnovil ohradu. A zase sa obnovila moc tých, ktorí sa nám nanucovali ako referenčné rámce pre život, hoci sme si ich nevybrali. To boli vtedajšie voľby s 99% účasťou a súhlasom.

Výrok nebuďme ako oni bol nedokončenou vetou. Každý si ju vedel ľahko dokončiť. To sú tí, ktorí neodolali pokušeniu stať sa referenčnými bodmi, okolo ktorých sa má točiť život. A najmä jeho materiálne dobrá. A na to prijali akýkoľvek blud. Potom nútili tých druhých, aby ich prijali ako referenčné body pre svoje životy.

Ale to je aktuálne aj dnes.

Zdá sa, že politiku zaujíma občan iba ako voľič a platiteľ daní. Je málo korektných diskusií medzi politickými stranami. Pozorujeme medzi nimi veľa nenávisťi.

Nebývalá dvadsaťročná liberalizácia spoločnosti prostredníctvom médií hľadá svojho politického reprezentanta. Zdá sa, že sa dočkáme. Potom aj potrebného rozlíšenia medzi liberálnym a konzervatívnym, aby sme sa raz naučili oceniť kresťanské. Z temna zakrytého reflektormi zábleskami zelenkavých svetiel diskoték sa vynarajú celebrity. Niektoré médiá ako zlí pastieri im predháňajú publikum spomedzi tých najmenej skúsených, z mladých ľudí.

(Pokračovanie na 5. strane)

Nebýva zvykom umiestňovať slová rozlúčky v úvodníku. Ale dnes poruším toto pravidlo. Uprostred mnohých udalostí týchto dní na mňa totiž viac ako čokoľvek iné doľahla správa o odchode do večnosti docenta Imricha Vaška, zakladajúceho dekana Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Poznali sme sa ešte v osemdesiatych rokoch, keď ma ako mladého básnika pozýval každoročne na Akademický Prešov, známu prehliadku malých divadelných foriem v gescii Karola Horáka. Ja som sa tak mal možnosť prihovárať študentom, viesť s nimi dialóg o zmysle umenia a prostredníctvom literatúry vlastne o zmysle života.

Nikdy sme si v tom čase s Imrichom Vaškom nevymieňali slová ako cirkev, kresťanstvo, Boh, a predsa sme vedeli, že tieto slová a všetko, čo reprezentujú, osciluje medzi nami.

Za Imrichom Vaškom

TEODOR KRIŽKA

Až sa stalo, že sa syn tohto láskavého človeka ocitol v ohrození života. Imrich Vaško mi vtedy s plačom do telefónu oznámil túto smutnú správu.

Zo mňa vtedy spontánne a bez korektív vpadlo: „Budem sa zaňho modliť...“

Všetko dopadlo dobre. Ale táto zdanlivo všedná príhoda medzi nami prelomila všetky pochybnosti a odvtedy sme sa už zhovárali vo vzájomnej dôvere.

Vo svojej autobiografickej knihe Srdce Sifyfos opisujem, že v tých ťažkých časoch to bol práve Imrich Vaško, ktorý sa ma ako jediný verejne zastal, keď sa na mňa pokúšali poľovať. Mnohí, ktorých som považoval za bratov v básni, iba nemohúčne sklonili hlavu. Ale Imrich Vaško konal. Ako vedel a vládol, ale konal. Za všetko stačí odcitovať z jeho listu:

„Zašiel som do univerzitnej čítárne a neveril som vlastným očiam. Takýto podraz, podlosť, zloba, žľč, diletantstvo, box, no niečo neslýchané, nevyberané, zmätené, mätúce, chorobné som nečítal v slovenskej literárnej kritike a histórii. Kde sa podela etika zo strany redakcie, ak už dali prednosť ožranským žvástom! Chcel som protestovať, ale načo. Raz sa budú za toto sprisahanie hanbiť. Sami si napísali a vystavili vysvedčenie chudoby ducha. Blaží ma - a prosím, nech aj vás - čo o poézii Zaklínania jari a Pokojnej v nepokoji vyriekol na mojej obhajobe Janko Števec, ako vás ocenil; poznám osobné názory Milana Rúfusa a Vilka Turčányho; môj školiteľ Miloš Tomčík sa prajne vyslovil v posudku a na záložke knižky. Vo vašom i mojom prípade sa tušenie v telefóne 5. novembra vyplnilo. Nedávam na papier, verím v osobné stretnutie a ústne podanie.“

Toľko z listu Imricha Vaška, datovaného 18. 2. 1987, ktorým reagoval na jeden z útokov proti mojej poézii a vlastne najskôr proti mojej osobe - ten totiž nasledoval po tom, ako sa mi úplne nedvojzmyselne vyhrážali, že „ak v literatúre neprestaneš presadzovať Krista, zničíme ň!“

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

JOZEF HLUŠEK

Azda to dokážeme

S príchodom roku 2010 sa de facto začala ďalšia v rade predvolebných kampaní, ktorých sa stávame účastníkmi, či chceme alebo nie. Tentoraz pôjde skutočne o veľa - o to, komu dáme právo spravovať štát - vlastne, kto nám bude nasledujúce štyri roky vládnuť. Takže, mali by sme spozornieť. Najmä kvôli médiám, pretože aj tie verejnoprávne sa často správajú ako neviestky ochotné poslúžiť každému, len nie pravde.

Zaujímavosť o správu - podľa doterajších skúseností skôr o zraďu - vecí verejných je skutočne viac, ako pre 5,5 miliónové Slovensko môže byť zdravé. Ku „klasike“ uplynulých období sa pridali noví hráči-štváči, bugárovci (Most-Híd) premošujúci naivných Slovákov s prešibanými durayovcami a tzv. sulíkovci (SaS), túžiaci stať sa následníkmi na tróne slovenskej pravice, ktorá je však skôr zmeskou bratislavských „hazafikov“, ortodoxných, starých „červených nosov“ a ich nevykvasených svecobčianskych vnukov.

Už teraz (vo februári) môžeme tušiť, že zažijeme, čo sme ešte nezažili. Dzurinda „neustál“ svoju pozíciu a ktohovie, ako sa veci ďalej vyvinú. Možno to preňho stratou líderstva ani neskončí. A možno bude mať aj následníkov - ak orgány, ktoré majú vo veci ďalej konať, nenarazia na „neprekonateľné“ prekážky, pre ktoré by mali „vec“ odložiť. Uvidíme. Isté je, že málokto z jeho súkmeňovcov by za Dzurindom slzu vyronil.

No, celkom dobre by sme sa zaobíhli aj bez niektorých ďalších predsedov a ich strán. Tak, žiaľ, na prahu roka 2010 vyzerá naša „politická smotánka“.

Spomínam si, ako sme v závere r. 1989 kritizovali pomery v parlamente vtedajšej ČSSR, komunistických poslancov, že sú poslancami nadosmrť, že si

užívajú neprimerané výhody, že kašľu na ľud a hlasujú, ako od nich žiada strana. Tak hovorili aj mnohí z tých, ktorí sedia v dnešnej NR SR. No hneď, ako sa pohodlne usadili do poslaneckých lavíc, na svoje slová zabudli. Sedia si v nich trištyri obdobia (niektorí od r. 1990) a ešte sa tým aj chvália. A skúste im povedať, že by im mali stačiť niekdajšie výhody komunistických poslancov! Ej, ale by vás hnali naši „súdruhovia“. Dnes, 21 rokov po novembri 1989, sa im (aj nám) už zdá byť normálne i to, že hlasujú výlučne podľa pokynov svojich stranických centrá. Ak tí komunistickí za bývalého režimu aspoň kamuflovali, že okrem výkonu mandátu aj pracujú na svojich „civilných“ pracoviskách, viacerí z „našich“ súčasných nemajú čas presedieť v parlamente ani tých päť dní v mesiaci - toľko spravidla trvá schôdza NR SR - ba ani prísť na hlasovanie, ktoré si naplánovali na jediný deň počas celotýždňového rokovania. O tom, že by si počas štyroch rokov uplatňovania svojho mandátu našli voľný deň a prišli medzi voličov, škoda reči. Taký poslanec medzi našimi „zákonodarcami“ je skutočne iba biela vrana.

Niektorí Slovensku škodia svojou nekompetentnosťou, iní lenivosťou, ožranstvom, chrapánskym správaním, či protišťatými intrigami. Za to všetko im platíme - kríza-nekríza - trojnásobkom priemernej mzdy (čo je takmer sedemnásobok minimálnej mzdy) a k tomu ešte takmer rovnakou sumou „paušálnych náhrad“. Koľko do úmoru poctivo pracujúcich (napr.) vedcov má takýto príjem?

Žiaľ, pomaly nikomu z nás tieto pomery a správanie sa poslancov už ani neprípadajú nemorálne a odsúdeniahodné. Iba preto môžu mať odvahu postaviť sa v kampani opäť pred nás (po koľký raz už) a opäť drzo klamať, čo všetko

pre nás urobili a chcú urobiť. A my sme natoľko útlacitní, že ich drzosť a klamstvá ešte odmeníme potleskom. Ba, ak by sa našiel ktosi, kto by si trúfol protestovať, čosi im vytknúť, vyvedieme ho zo sály, aby nerušil ich expozé klamstiev a pretvárek.

Opäť sme sa prihrbili, hoci nás nik nenúti. Čo sa to s nami deje, slobodní Občania?

Žiaľ, ani v nadchádzajúcich voľbách nemáme veľmi z koho vyberať. Nadávať za to môžeme iba sami sebe. Slušní, kompetentní a statoční, politikou a politickými stranami pohŕdajú, a priori ich odmietajú, no pritom zabúdajú, že štát bez politiky a politikov nemôže existovať.

Pred štyrmi rokmi sme verili Smeru, avšak ten, zdá sa, dnes až priveľmi verí svojej sile, akoby zabudol, že mu ju dávame práve my. To nie je múdre ani zdravé. Na druhej strane, vari sa zhodneme na tom, že dzurindovskej pravice, kádehákych čechoslovakistických „krajnár“ i „víťazného februára“ stačilo na večné časy. Čo nám teda zostáva? Pre tieto voľby iba jediné - „vybalansovať“ Smer, aby si nebol taký sebaistý, aby pochopil, že pokora lieči a pomáha.

Ale ako ho vybalansovať a veci nepokaziť?

Výberajme pozornejšie, azda sa na kandidátkach strán nájdu takí, ktorí budú príslušom nových „prúdov“ - rytierskeho správania sa, nepredstieranej úcty k občanovi a lásky k národu. Strana, ktorá takých nájde najviac a dá ich aj na svoju kandidátku, si azda zaslúži, aby sme jej ešte raz uverili. (Naposlady, ak opäť sklame.) No súčasne, už dnes, sa začneme pripravovať na budúce voľby tak, že začneme hľadať a presvedčať statočných, slušných a kompetentných, aby sa spolu s nami pokúsili dôkladne vyčistiť (najlepšie v rámci jestvujúcich strán) „Augiášov chliev“ slovenskej politiky.

Azda to dokážeme.

Vystúpenie Rudolfa Bauera v NR SR k novele Zákona o hazardných hrách

Slovenskí psychiatri upozorňujú, že gamblerstvo patrí na Slovensku medzi tabuizované problémy. Pozabudlo sa naň v Národnom programe podpory zdravia z roku 2000 aj v Národnom programe duševného zdravia z roku 2002. Aj v slovenskej odbornej literatúre je to oblasť, ktorou sa málokto zaoberá. Problému sa dlhodobo venuje len psychiatrické oddelenie Fakultnej nemocnice s poliklinikou F. D. Roosvelta v Banskej Bystrici, psychiatrická liečebňa Na Prednej Hore a v malej miere i Centrum pre liečbu drogových závislostí v Bratislave.

Veľmi prehľadný popis problému hráčskej závislosti zverejnil primár bankobystrického pracoviska MUDr. Ludvík Nábělek, PhD., vo vybraných kapitolách z pediatrie. Chorobné hazardné hráčstvo sa vyvíja postupne. Po štádiu výhier nasleduje štádium prehier, až sa chorý človek dostane do štádia straty kontroly. V tomto štádiu sú typické klamstvá v rodine, v práci, nakoniec všade, nelegálne aktivity na získanie peňazí na hranie. Nasleduje strata sociálnych, pracovných a rodinných pút, stráca kariéru i akúkoľvek prácu. Prítom patologický hazardný hráč neverí, že on sa správa chorobne, ale obviňuje všetkých ostatných ľudí a očakáva, že ostatní zaplatria jeho dlhy. Patologický hráč sa väčšinou nelieči. Končí ako kriminálnik a umiera ako bezdomovec.

V roku 2009 vyšla vo vydavateľstve Springer kniha Problémy gamblingu v Európe. Sú tu rozobraté problémy gamblingu všeobecne i konkrétne situácie v 21 európskych štátoch, vrátane Slovenska. Podľa tohto unikátneho vedeckého diela ľudia na Slovensku nerozlišujú medzi neadekvátnym správaním a správaním podmieneným získanou závislosťou. Veľká časť ľudí závislých na hazardu si neuvedomuje svoju chorobnú závislosť a preto sa ani nelieči.

V tejto publikácii sú zverejnené čísla z prieskumu medzi deťmi na Severozápadnom Slovensku z roku 2005 (1142 respondentov). Medzi žiakmi základnej školy 11,7% detí uviedlo skúsenosť s hazard-

nou hrou a 1,5% hrá hazardné hry pravidelne. Medzi stredoškólakmi uvádza skúsenosti s hazardom 15,5% respondentov a 1,6% hrá hazardné hry pravidelne.

Rozsah hazardných hier sa dá najlepšie sledovať cez finančné toky. V kapitole o Slovenskej Republike je uvedené, že v roku 2006 sa na výdavky spojené s hazardom minulo 218 eur pro capite (na obyvateľa), t.j. 3,3% z osobných príjmov jednotlivca. Súčet za celé Slovensko bol v roku 2006 1,177 miliárd eur (!!!). Opakujem 1,177 miliárd eur. Z toho bolo na hracích automatoch utratených 521,3 miliónov eur, na stávkach 258,4 miliónov eur, na elektronickej rulete 257,6 miliónov eur a v kasinách 51,4 miliónov eur. Najviac to bolo na hracích automatoch, ktorých počet sa behom 10 rokov od roku 1997 až do roku 2006 zdvojnásobil z 8 846 v roku 1997 na 16 129 v roku 2006. Ak by sme počítali súčasnú priemernú mzdu 722 eur, z toho 3,3% osobných príjmov na hazard, tak ročne by to bolo už 260 eur na obyvateľa, t.j. 1,4 miliardy eur za celé Slovensko.

Na inom mieste knihy sú porovnané výdaje domácností na hazard v niektorých európskych krajinách. Podľa použitej metodiky výpočtu, kde Slovensko nie je uvedené, priemerná európska rodina vydáva na hazard 1% svojich príjmov. Najviac je to v Slovinsku 2,2%, v Česku je to 1,6%, vo Francúzsku 0,9%, v Poľsku 0,3%.

Pokiaľ ide o počet závislých ľudí od hazardných hier, hrdé odhady hovoria o desiatich postihnutých patologických hráčov na 1 000 obyvateľov Slovenska, to znamená asi 54 000 Slovákov. Len nepatrná časť z nich sa lieči, niečo vyše 200 ročne v Banskej Bystrici, ďalší v liečebni na Prednej Hore, podstatne menej v Bratislave, či na iných psychiatrických pracoviskách. V Banskej Bystrici sme mali možnosť vidieť, že ženy a pacienti pod 18 rokov nie sú výnimkami.

Podrobnejšie štúdie v Estónsku uvádzajú najvyšší výskyt medzi študentmi, až 5% a najnižší medzi dôchodcami 0,5%.

Hranie na výherných automatoch predstava v celej Európe i na Slovensku najväčší problém. Takto je postihnutých najviac ľudí, odhaduje sa, že viac ako 60%.

Veľmi zaujímavé sú údaje z Nemecka, kde sa sledovali kriminálne činy chorých, ktorí prichádzali na liečenie. Krátko pred prijatím do liečebného zariadenia 37,7% pacientov spáchalo podvod, 21,7% spreneveru, 23,3% kradlo v práci, 21% doma, 13% v obchode, 7,3% kradlo inde. 10% chorých si privyrábalo predajom kradnutých vecí. 4,3% získalo peniaze vlámačkami, 1% krádežou auta, lúpežou 1,7%. 20,7% šoférovalo opitých, 26,7% jazdilo ako čierni pasažieri. 18% pacientov patologických hráčov sa krátko pred nástupom liečby uchýlilo k mákkyým drogám, 4,3% k tvrdým drogám. Na dŕvažok, 3,7% gamblerov sa rozhodlo pre liečbu až potom, ako niekomu ublížili na zdraví.

Šťastie majú tí, čo sa nakoniec predsa len dostanú do rúk lekára-odborníka. Absolútna väčšina po rokoch vo väzení umiera ako zabudnutí bezdomovci.

Najnižší odhad počtu patologických hazardných hráčov na Slovensku je 54 000 osôb. Prítom každý z nich okradne, podvedie a inak ublíži minimálne piatim ľuďom, najmä rodine, zamestnávateľovi, kolegom, ale často aj náhodným osobám. Ročne sú to len stovky chorých, ktorí sú ochotní dať sa liečiť, ale sprísnením pravidiel možno znížiť počet postihnutých najmenej o 37 800, to znamená minimálne 189 000 trpiacich ľudí.

Patologickí hráči väčšinou nepracujú. To znamená, že Slovensko teoreticky prichádza o 378 miliónov eur na tvorbe HDP, ak počítame len priemernú hodnotu HDP na osobu a odhadovaný počet gamblerov.

Na konferencii Medzinárodného inštitútu kultúry a športu v roku 2005 v Dudinciach upozornil MUDr. Ludvík Nábělek, PhD., primár Psychiatrického oddelenia Fakultnej nemocnice s poliklinikou F. D. Roosvelta v Banskej Bystrici, na to, že: „Výskumy v USA preukázali, že v tých štátoch, ktoré majú prísne zákony obmedzujúce hazardné hranie, majú až o 70% nižší výskyt chorobného hráčstva v porovnaní so štátmi, kde takéto zákony nemajú.“

Za Imrichom Vaškom

(Dokončenie z 1. strany)

Ak už teda citujem, na potvrdenie toho, čo som uviedol o modlitbe za Vaškovo syna, uvediem úryvok aj z iného jeho listu:

„...boli sme vyslyšani. I zásluhou vašej vŕvnej viery, ktorú sme si s manželkou viackrát čítali v prológu vášho listu. Veľmi nám v ťažkej hodine pomáhal. Bolesť a radosť, prosba a vďaka sestry sú. Mnoho dobrotvých slov pár ľudí, ktorých si vážime - a vy patrite medzi nich - sa znieslo nad nemocničnú posteľ nášho Andre-

ja. A stalo sa, na čo odkazovali lekári. Neverili ani tak svojmu umeniu skalpela, ako sile zázraku. Iba on musel prísť, aby život pokračoval... Vrať sa, že sa v takých prípadoch nemá ďakovať. Môže sa však povedať: Pamätáme!“ (23. 7. 1987)

I ja pamätám, pán docent. I ja si vás budem nosiť v srdci do konca života ako jedného z mála ľudí, ktorí celou svojou bytosťou verili v krásu a lásku, v túto dvojicu emanácií dobrotviteho Stvoriteľa.

TEODOR KRÍŽKA

Kresba: Andrej Mišanek

PAVOL JANÍK

Spoločné záujmy Ruska a Maďarska

Ťažko bežným ľuďom (i na Slovensku) vysvetľovať, že spravodajská a s ňou spätá analytická činnosť má význam nielen vo vzťahu k potenciálnym protivníkom, ale aj k existujúcim spojencom, aby sa ktorýkoľvek štát raz či neraz neprekvapil, keď ho dovtedajší priatelia s ľahkým srdcom obetujú v rámci svojich vlastných záujmov. Azda netreba spomínať Mníchovskú dohodu, keď veľmocenská garanti československej suverenity spolu s Adolfom Hitlerom rozhodli o osude územnej celistvosti nášho v tom čase unitárneho štátu.

Keby Slovensko malo zahraničnú politiku a nielen diplomatu, ktorí už preukázali, že dokážu slúžiť skutočne komukoľvek a čomukoľvek, určite by niekto kompetentný dávnejšie začal rozmýšľať o postavení našej krajiny v dynamických súvislostiach medzinárodného vývoja a v určujúcich siločiarach kľúčových úsilí a cieľov bližších i vzdialenejších štátov, najmä veľmocí.

Jedným z príznakov niekdajšieho dlhodobého stotožňovania československého s českým bolo štúdium zahraničných bohemistov, ktorí neskôr začali vnímať aj slovenskú dimenziu nášho spoločného štátu a popri češtine si začali osvojovať slovenčinu. Dnes táto už medzičasom staršia generácia odborníkov používa čarokrásnu zmes oboch blízkych jazykov. Prvý vážny a výstražný signál vyslala Moskva, keď vytvorila študijnú kombináciu slovakistiky a hungaristiky, spojenú s časťami služobnými cestami do Bratislavy, Budapešti a miest na slovenskom juhu s početnou maďarskou menšinou. Povolani experti by nám vedeli (keby ich zbavili mlčanlivosti) objasniť spravodajské pozadie dokonalej znalosti cudzích jazykov a prostredí, v ktorých sa nimi komunikuje.

Ďalšími neprehliadnuteľnými znameniami a paralelami sú úvahy Georgea Friedmana v knihe geopolitických prognóz Nasledujúcich 100 rokov, kde načrtáva možnosť vzniku etnickej strany Mexičanov v USA, umožnenie americkým Mexičanom voliť nielen v USA, ale aj v

Mexiku (v niektorých prípadoch tie isté osoby do amerického i mexického parlamentu) a zvyšovanie tlaku mexickej vlády na postavenie občanov USA mexického pôvodu. Z uvedeného scenára sa niektoré časti už stali v podmienkach malého Slovenska vo vzťahu k Maďarsku realitou, iné sa začínajú čoraz zreteľnejšie prejavovať ako strategické záujmy.

Pozornosť si vyžaduje aj kniha Jevgenija Primakova Svet bez Ruska?, v ktorej podrobne analyzuje etnickú problematiku v Južoslávií, na Ukrajine, v Afganistane, Turecku, Rumunsku, v pobaltskom regióne, na Kaukaze, ako aj geopolitickú situáciu v Českej republike a v Poľsku, ale ani slovom sa nezmiňuje čo i len o existencii Maďarska a Slovenska, hoci ustavične zdôrazňuje význam menších v medzinárodných vzťahoch a osobitne tému početných ruských menších v niekdajších sovietskych republikách. Skúsení profesionáli vedia, že o príprave a realizácii určitých aktivít svedčí aj skutočnosť, keď sa v daných súvislostiach zníži alebo úplne preruší komunikácia.

Naša diplomacia, plná spoľahlivých kádrov z bývalého Federálneho ministerstva zahraničných vecí, vyštudovaných zväčša na prestížnej špecializovanej škole v Moskve, zatiaľ nijako zreteľne nepredvída a neovplyvňuje vývoj, len sa ho ustavične zúfalo snaží dobiehať, dodatočne a márne naň reagovať, prípadne hasiť už neuhasiteľné. Áno, Viktor Orbán sa už dohodol s Vladimirom Putinom, že Maďarsko nebude vystupovať proti ruským záujmom v postsovietskom priestore a vice versa. Népszabadság dokonca uverejnil rozhovor s ruským veľvyslancom v Budapešti Alexandrom Tolkačom, ktorý ubezpečuje Maďarov, že Rusko nemalo podiel na vytváraní hraníc Maďarska po Prvej svetovej vojne, nezasadilo sa o Trianon a rozdrobenie Maďarska. Rusko a Maďarsko majú spoločný problém, a tým sú národnostné menšiny za hranicami krajiny, uviedol veľvyslanec. Nie je to čírou náhodou téma na vyjadrenie stanoviska kompetentných predstaviteľov Slovenskej republiky?

Keď sa práve cestou vzájomnej dôvery vo Vajanský presvedčil, aké pre kresťanské náboženstvo nebezpečné a pre slovenský národ zasná-vajúce idey Masaryk vyznával a ktoré od roku 1898 aj na Slovensku časopisom jeho „Hlas“ rozširoval, tak pocítil povinnosť varovať pred týmito ideami slovenský národ. Už po vyjdení prvého čísla tohto časopisu Vajanský vo svojom prejave na bankete Živeny varoval proti tomu „prorokovi západu“ a v novinách prejavil ľútosť nad tým, že míty Šafárik musí spočívať v pražskej zemi, kde naň tlačí „masarykovčina, herbenovčina, vlčkovčina a škretčina a chvastavosť odpadlíkov od slovanskej a rusofilskej myšlienky“.

Priateľský vzťah už totiž predtým narušil aj Masaryk, ktorý vo svojom časopise „Čas“ (V, 222) v roku 1891 tvrdil odsúdiť cárske Rusko pre jeho vzťah k Poliakom a vyhlásil, že „máme k Němcům bližšie než k Rusům a že pro Poláky utlačované Ruskom musíme mít porozumění a sympathie.“ Takáto veta nemohla znieť slovenským kultúrnym predstaviteľom, ktorých nádeje sa sústreďovali práve na Rusko, ináč ako urážlivá, ba z ich politického hľadiska priamo heretická. Vajanský ako prvý reagoval a odsúdil takéto písanie Masaryka ako „židovské feuillonicstvo a nesvedomito triviálnosť“. Keď Masaryk v „Čase“ pokračoval vo svojej kritike Ruska, Vajanský sa od neho úplne odvrátil a začal tvrdo bojovať proti jeho „Času“. V „Národných novinách“ nestrčil kritikom „pražského humanizmu, realizmu a internacionizmu“ a Masaryka a jeho stúpcov neváhal biľagovať prívlastkami ako „lump, vagabund, poltron, šašo, oplán“ a pod. Keď potom v roku 1900 Šrobár „uplatnil československou jednotnosť i tým, že prihlásil hlasisty do českej lidové pokrokové strany, jež byla založená roku 1900. Tato strana podle něho měla pamatovat, že český národ jest i pod Tatrami, že důsledky československé jednotnosti jsou i pro hlasisty programem a že nelze nadále již budovat české politické osnovy bez Slováků, i když Čechové fakticky nebudou moci svůj program přímo vykonávat i Slovensku samém“, to už pochopiteľne vyneslo Vajanského z trepezlivosti a vošiel do otvoreného boja proti Masarykovi. Prispel k tomu aj evanjelický farár v Šalgove (teraz Svätoplukovo) Ladislav Novomeský (1859 - 1939), ktorý v roku 1901 pod pseudonymom Meakulpínský vydal brožúrku „Co hatí Slováků?“. Bol to nehorázný pročešský pamflet proti národne uvedomeným Slovákom, ktorý aj český historik A. Pražák definoval ako „souhrn výtek proti slovenské nečinnosti, nepodnikavosti, osudovosti, panštvosti, nesvornosti, bigotnosti, nesolidnosti, všeslovanské a rusofilské fantastičnosti, nekritičnosti, přehnané tradičnosti, upřílišněné církevnosti, polovičatosti, nedůslednosti, impulsivnosti, nehospodárnosti, nesouesředitosti a čechofobii, jak tyto slovenské vady již dříve postupně a ojedinele exponoval a doložil Čas.“ Vajanský tým trpel, najmä keď v tom čase bol odsúdený pre svoju národnú činnosť a od 24. septembra 1900 až do 24. februára 1901 si odpykával trest v banskobystrickej väznici. Práve čas väzenia mu umožnil hlboko uvažovať nad celou situáciou a svoje zásadné stanovisko voči Masarykovi a jeho stúpcom. Ale už 26. mája 1900 vo svojom liste Juliusovi Grégrovi do Prahy sa veľmi tvrdo vyjadril: „Masaryk, tento neobrezaný žid, karikatúra Nietzscheho, pokazil nám zopár mladých ľudí, zväčša bezdarných a len namyslených a nabubených - no, to sme už preniesli, už sa im všetko smejie.“ Potom však reagoval po svojom: 21. októbra 1900 začal vo väzení písať román „Kotlín“, ktorý po prepustení z väzenia dokončil, a ešte v tom istom roku napriek rozličným ťažkostiam aj vydal. Toto Vajanského gesto možno pokladať za jeho definitívny rozchod s T. G. Masarykom a jeho slovenskými odchovcami, z ktorých sa stali „čechoslováci“.

MILAN S. ĎURICA

Vajanský by sa musel v hrobe obracať keby na jeho námestí stál Masaryk

Slovenská kultúrna verejnosť prijala Vajanského román priam s nadšením. Pavol Országh Hviezdoslav (1849 - 1921), ktorý tiež pestoval dlhoročné priateľstvo s Masarykom aj s inými českými činiteľmi, už 13. augusta 1901 písal Vajanskému: „Práve čítam Tvoj román i - neviem sa od neho odtrhnúť: tak ma zaujíma, tak ma púta. Obdivujem Ťa, brat môj, a z plna srdca gratulujem našej drahej slovenčine ku nehynúcemu šperku a ozdobe, aké sa jej za podiel dostali z bohatstva ducha Tvojho. Sláva Ti, nekonečná sláva!!“. Podobne sa pridal na stranu Vajanského aj Jozef Škulčety (1853 - 1948), ktorý tiež dovtedy patril medzi priateľov T. G. Masaryka a bol známy svojou zmierlivou a vyrovnanou povahou. Z ďalších slovenských osobností sa na Vajanského stranu pridal univ. prof. František Jehlička-Margin (1879 - 1939), ktorý tvrdil, že sa Slovensko musí brániť proti jedu Masarykovej filozofie a musí odmietat hlasistický realizmus a altruizmus. Terézia Vansová (1857 - 1942) utešovala Vajanského, „aby sa netrápil s Masarykom, ktorý dokáže brániť žida a súčasne hanobíť brata.“ František Šujanský (1822 - 1907) „hlasisty priamo prokel z jejích nekřesťanskost, neslovenskost a odboj vůči Vajanskému.“ Aj univ. prof. Ján Kačala (1862 - 1934) sa pochválne vyjadril o slovenskom odpore proti hlasistom. K tomuto domácejmu odporu sa pridal aj Slováci v Amerike, ktorých hovorca a redaktor tamojších Národných novin Peter Vítázoslav Rovnianek (1867 - 1933) sympatizoval s Vajanským a v mene ním založeného Národného slovenského spolku, na ktorý sa Masaryk v roku 1902 obrátil s prosbou o podporu „Hlasu“, odmietol mu akýkoľvek príspevok. Americkí Slováci sa totiž celkom jednoznačne orientovali na činnosť o dosiahnutie uznania slovenskej nezávislosti. V roku 1909 Jozef Hušek, redaktor najrozšírenejšieho časopisu amerických Slovákov „Jednota“ v úvodnom článku tohto najrozšírenejšieho časopisu napísal: „Cieľom Slovákov by malo byť neodvislé Slovensko! To je zákonitý, prirodzený, z povinnej obrany vyplývajúci cieľ.“ V roku 1911 Hušek už jednoznačne odmietol „českú voľnomyšlienkarú demokraciu, ktorej náčelníkmi sú Masaryk a Mácha“ a Čechom odkazoval: „Páni pobratimci, nenúkejte nám vašu česko-slovenskú vzájomnosť. O vašu lásku nestojíme. Z našej vám okúsiť nedáme. Šovinisti nie sme, ale chceme zostať národom slovenským a Čechom bratmi. Nechceme nasledovať príklad moravských Slovákov.“

Dokonca aj na českej strane niektorí autori ako Vilém Mrštík v „Moravsko-slezská revue“, Karník v časopise „Vlast“ a Mentor v „Kazatelna“ pozitívne posudzovali „Kotlín“. Autor historických románov Alois Jirásek (1851 - 1930) v ďakovnom liste uistil Vajanského, že sa mu román páči. „Národní listy“ odtlačili ukážku z Vajanského diela s krátkym redakčným úvodom, v ktorom poukazovali na to, že román je „znamenitou analýzou súčasného stavu slovenské duše“ a že vyniká „zvláštní idejnou prohloubeností látky.“ Ba nechýbal ani zahraničný hlas švajčiarskeho literárneho kritika a znalca slovenských pomerov, akým bol William Ritter, ktorý gratuloval Vajanskému a sľúbil, že napíše kritiku „Kotlína“ do Mercure de France. Neskôr vo svojom románe „Slovenské dievča“ dal odpornému hrdinovi meno Masaryk.

Masaryk sa osobne neprejavil, ale v časopise „Naše doba“ sa zjavil kritický článok, podpísaný iba „S“, za ktorým sa všeobecne videlo jeho autorstvo. „Kot-

lín“ bol tam označený ako „guláš ze staralé německé romantiky a článků a poznámek z Národních novin“. O tom napísal prof. Pražák: „S“ jaksi v generální přehlídce Hurbanových románových thesů definitivně zúčtoval s Hurbanem-Vajanským a odmítl jej tak rozhodným záporom, že se jím opravdu rozklenuly dva protichodné světy, přes něž již nikdy nebylo možno vzklenouti most do rozumění a soužití.“

Nečudo teda, že Vajanský v zatrpklosti a hneve v martinskom humoristickom „Černokňažníku“ častoval hlasistov aj takýmto veršami:

Motajom!

Vám je milšie bahno jako more, veselí ste v díerach, múdry i v hore, špinu oblizovat' - smrady ňuchať, rozširovat' temnosť, v svetlo dúchať, ducha hasiť, telo, máso lučiť, nič nevedieť, ale všetkých učiť, nič nekonať, ale chvostom blýskať, len v sebe hrmeť, kričať, výskať, to je vaša forsa, vaša sláva. Motaj ale nemá ani hlavy.

Ktože nás už tejto pliahy zbaví?

S časovým odstupom však prof. Pražák uznával: „Nelze popřít, že ze stanoviska uměleckého byl hlasim národně a sociálně přehnané utilitaristický, že bránil básníkovi v svobodné volbě látek, námětů, typů, prostředí, že obmezoval fabulační volnost a potlačoval smysl pro ryze umělecké sense a invence.“

Keď vypukla prvá svetová vojna a ruský vrchný veliteľ veľkoknieža Nikolaj Nikolajevič vo svojom manifeste pre slovenské národy Rakúsko-Uhorska oslovil Slovákov: „Vám, Slováci, Rusko prináša teraz slobodu a uskutočnenie vašich túžob.“, Masaryk to prijal s neľúbosťou. V roku 1915 Masaryk založil v Paríži „Radu českých krajín“. Vo svojom posolstve sľúbil sice Slovákom úplnú samostatnosť Slovenskej krajiny s vlastným slovenským snemom v Nitre, ale orgán svojej Rady nazval „L' Indépendance Tehéque“ (Česká samostatnosť), v ktorom hovoril o „česko-slovenskom súštatí“. Ale v memorande, ktoré v tom istom čase predložil britskému ministrovi zahraničia, dal dokumentu názov „Independent Bohemia“ (Nezávislé Česko) a v ňom nehanebne tvrdil, že „Slováci jsou Čechy, přes to, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka“. Podobne sa vyjadroval v časopise „The New Europe“ (Nová Európa), ktorý začali vydávať jeho podporovatelia, poprední anglickí publicisti a slobodomurári Robert W. Seton-Watson (1879 - 1951) a Henry W. Steed (1871 - 1956). Keď v máji 1918 - pravdepodobne na popud samého prezidenta Wilsona - dosiahol, že reprezentanti amerických Slovákov podpísali ním koncipovanú Česko-Slovenskú dohodu v Pittsburgu, vyhlásil: „Bude slobodné Česko a bude slobodné Slovensko. Na Slovensku politické vedenie, školy, súdnicstvo a všetko iné bude slovenské, v Čechách české.“ Pittsburská dohoda obsahovala článok: „V samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.“ Už tam však dlho odporoval, aby v dokumente bola zmienka o sneme. Ale na naliehanie Slovákov to podpísal. Potom 18. októbra 1918 vydal vo Washingtone „Vyhlásení nezávislosti československého národa dočasnou vládou Československa“, ktorej o slovenskom národe a o jeho štátnosti nebolo ani stopy. Proti tomu slovenská „Jednota“ hneď jasne protestovala: „My od prvoti hájime stanovisko, že Slováci sú národ osobitný, že sme s bratmi Čechmi dvaja, a nie jeden. My Slováci sme Slo-

váci, a nie Česi, ani Čechoslováci.“ Z Tokya protestoval proti tomuto vyhláseniu Milan Rastislav Štefánik veľmi tvrdým telegramom, lebo s tým vyhlásením, na ktorom našiel podpísané aj svoje meno, hoci o ničom nevedel, vo viacerých bodoch nemohol súhlasiť. Toto bol pravdepodobne začiatok jeho konfliktu s Masarykom a Benešom, ktorý vyústil do jeho tragickej smrti.

Svoje politické zameranie T. G. Masaryk vyhlásil pri svojom návrate do Prahy 21. decembra 1918: „Již před 500 lety jsme měli v Husitech a Táborech prvé socialisty a komunisty české. Tábor byl první demokratickou a socialistickou republikou.“ Medzitým Milan Rastislav Štefánik, ktorý sa vracal z ťažkej vojenskej misie na Sibíri, odkazoval: „Boľševizmus je nielen filozofickou orientáciou, ale je prejavom chorobným, apokalyptickým chaosom, v ktorom sa hrubo prejavujú najnižšie pudy celkom náhodne. A boľševickí vodcovia sú autokratmi v najhroznejšom slova zmysle.“

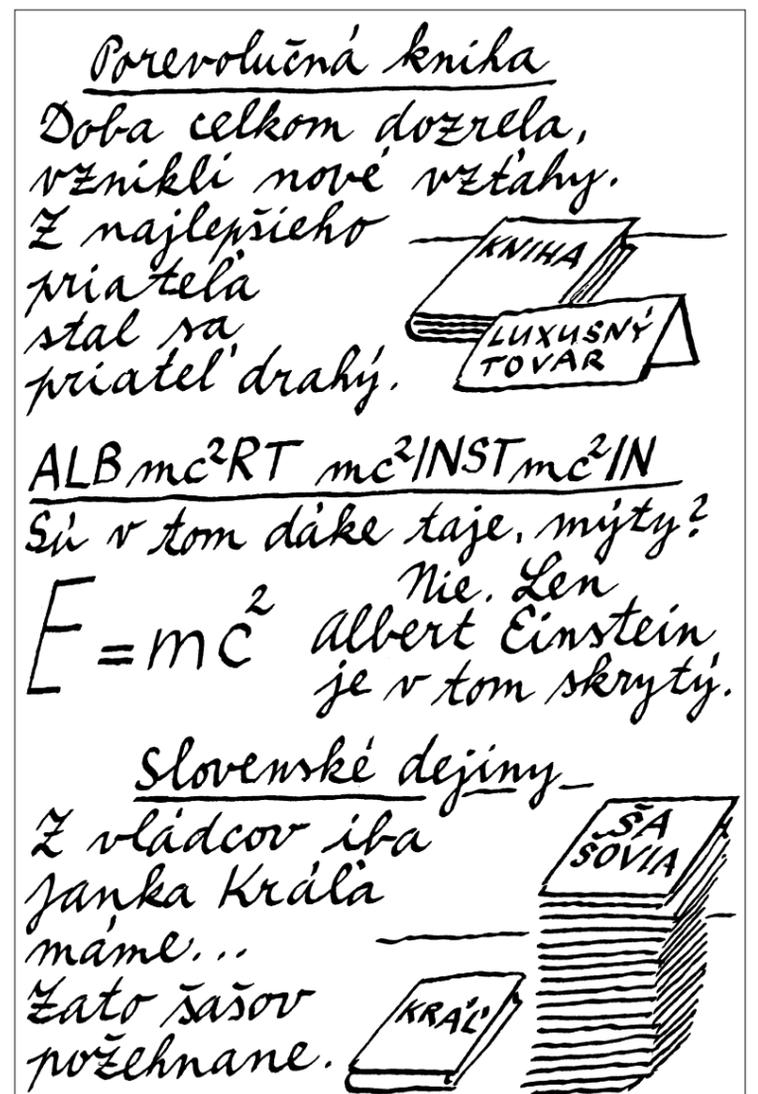
Pre Slovákov ešte oveľa neprijateľnejšie boli Masarykove heslovité výroky, ktoré sa šírili aj na Slovensku: „Po Vidni Řím!“; „Řím musí být souzen a odsouzen!“; „Katolíci budou mít tolik práv, kolik si uhlají.“ Keď sa k tomu pridal správa o demolovaní Mariánskeho stĺpu na Staromestskom námestí v Prahe, verejná mienka na Slovensku Masaryka nielen tvrdo odsudzovala, ale sa ho začala obávať. Vrchol to dosiahol, keď sa 6. júla 1925 Masaryk nielen ostentatívne zúčastnil na oslavách Jana Husa, ale pri tom dal vztýčiť na Hrade namiesto štandardy prezidenta republiky husitskú zástavu s červeným kalichom, čím sa to všetko stalo aj formálne najvyšším štátnym aktom. A veľká časť tých osláv vyznela v hysterických vulgárnych útokoch na Katolícku cirkev. To vyvolalo aj prvú vážnu krízu medzi novým československým štátom a Svätou stolicou,

ktorá odvolala svojho nuncia a prerušila styky s Česko-Slovenskom. Počas vyjednávaní s Vatikánom, ktoré sa začali v roku 1926 a trvali takmer dva roky, 13. mája 1926 písal Masaryk Benešovi zo svojho francúzskeho pobytu v Beauvalon: „Na Vatikán pozor: „komentár“ ku prohlášení znamená jesuitům, že prohlášení trvá, neodvolali ho a budou se ho dovolávat, kdybyste Vy nebyl a nějaká slabá vláda měla vedení. Vláda nemůže slíbit že se ofic. nezúčastní - to bude záviset na Vatikánu a na poměrech. Pozor.“ V liste, ktorý Masaryk adresoval Benešovi z Atén 20. apríla 1927 sa k jeho postupovaniu takto vyjadril: „S odpovědí Vatikánu souhlasím. Myslím, že by klerikálové již měli pochopit, že boj s Vatikánem a dokonce přerušení styků znamená pro ně: buď s Vatikánem a tudíž ven z vlády - nebo s námi a proti pretensím Vatikánu. Vatikán = malý, zastaralý, života již neschopný.“ Napriek tomu, že po dlhých vyjednávaniach došlo na prelome januára a februára 1929 k urovneniu konfliktu medzi Česko-Slovenskom a Vatikánom uzavretím „Modus vivendi“, Masaryk sa nikdy osobne nezúčastnil na žiadnej verejnej katolíckej oslave, ani napríklad na celonárodných oslavách jubilea českého patróna sv. Václava, ktoré sa konali v tom istom roku 1929, čím sa distancoval od drvivej väčšiny katolíckych obyvateľov štátu.

Francúzsky denník Le Petit Parisien 14. septembra 1921 publikoval rozhovor svojho redaktora Ch. Richepierra s prezidentom T. G. Masarykom, ktorý na jeho otázku o Slovákoch odpovedal: „Niet slovenského národa. To je len výmysel maďarskej propagandy.“ A potom dodal: „Zakladáme na Slovensku školy. Musíme počkať na ich výsledky. O jednu generáciu nebude rozdiel medzi dvoma vetvami nášho národa.“ To bola podstata jeho najzákladnejších zámerov vo vnútornej politike nového štátu. A určitý úspech skutočne dosiahol. Duchom i jazykom česká Komenského univerzita v Bratislave - jediná na Slovensku - celých dvadsať rokov slúžila tejto, väčšine Slovákov nepochopiteľnej a ponížujúcej, Masarykovej predstave. Veď ešte aj v roku 1938 na nej habilitovali Dr. Milana Pišúta pre odbor „Dejin literatúry národa československého“.

Úryvok z knihy:

T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom. Bratislava, Lúč, 2007, s. 21 - 31.

Kresba: Andrej Mišanek

Jedným zo znakov identity obyvateľov Kysúc je nepochybne ich náboženská prislusnosť. Úzka spätosť s kresťanstvom „od kolísky po hrob“ utvárala po storočia generácie Kysučanov. Hlboká viera bola neodmysliteľnou súčasťou každodenného života Kysučanov. Spôsob života, zvyky a obyčaje, ľudová slovesnosť - to všetko bolo spojené s kresťanstvom. Spoločenské zmeny najmä od 19. storočia postupne zasahovali aj na Kysuce. Hoci sa tu ešte nestavali priemyselné podniky, Kysučania boli nútení odchádzať zo svojich domovov za prácou, nezriedka i do zahraničia. Sekularizačné tlaky, ktoré prichádzajú s industriálnou spoločnosťou sú skôr vonkajšie a aj obyvateľstvo ich vníma skôr ako niečo, čo prichádza zvonka. Priamo na Kysuciach sa tieto tlaky neprejavujú v radikálnej podobe. Naopak obyvateľstvo sa pridŕža viery ako prirodzenej súčasť svojho života. Konfesionálny obraz Kysúc v prvej polovici 20. storočia nám sprostredkávajú štatistické údaje získané zo sčítaní ľudu. V okrese Čadca v roku 1930 zo 44 279 obyvateľov bolo 43 451 rímskokatolíkov (98,13%), 11 gréckokatolíkov, 124 (0,28%) sa hlásilo k evanjelickým cirkvám (najviac 96, t. j. 0,22% k evanjelikom a. v.), 39 k československej cirkvi, 14 k pravoslávny a 570 (1,29%) izraelskej viere. Bez vyznania bolo iba 67 obyvateľov (0,15%). V okrese Kysucké Nové Mesto v roku 1930 zo 32 109 obyvateľov bolo 31 872 (99,26%) rímskokatolíkov, 2 gréckokatolíci, 50 (0,16%) sa hlásilo k evanjelickým cirkvám, 16 k československej cirkvi, 4 k pravoslávny a 144 (0,45%) k izraelskej viere. Bez vyznania bolo 21 (0,07%) obyvateľov. Pri sčítaní z roku 1950, teda o 20 rokov neskôr, keď slovenská spoločnosť prešla druhou svetovou vojnou a päťročným vývojom po roku 1945 bez cirkevných škôl s rôznymi obmedzujúcimi opatreniami proti cirkvi, najmä po roku 1948, sú známe tieto údaje. V okrese Čadca z prítomných 47 901 obyvateľov bolo 47 517 (99,2%) rímskokatolíkov, 35 gréckokatolíkov, 205 (0,43%) sa hlásilo k evanjelickým cirkvám (z toho najviac 173 k evanjelickej cirkvi a. v.), 41 k československej cirkvi, 10 k pravoslávnej cirkvi, 20 k izraelskej viere. Bez vyznania bolo 41 osôb (0,09%). V okrese Kysucké Nové Mesto bolo z prítomných 32 390 obyvateľov 32 190 rímskokatolíkov (99,38%), 34 gréckokatolíkov, 81 sa hlásilo k evanjelickým cirkvám (z toho najviac 75 k evanjelickej cirkvi a. v.) a 6 k pravoslávnej cirkvi. Bez vyznania bolo 47 osôb (0,15%). Ak porovnáme výsledky oboch sčítaní ľudu, zistíme, že situácia v oboch kysuckých okresoch bola identická a nezmenila sa. Absolútnu prevahu si udržala rímskokatolícka cirkev, pričom počet osôb hlásiacich sa k iným cirkvám ostal prakticky nezmenený. Výnimku tvoria veriaci izraeliti, ktorí boli väčšinou deportovaní a zahynuli v koncentračných táboroch, alebo ak sa po vojne vrátili, rozhodli sa emigrovať. Zaujímavé je, že počet osôb bez vyznania sa v okrese Čadca znížil a v okrese Kysucké Nové Mesto iba nepodstatne vzrástol. Sekularizácia ani komunistický režim s jeho prepracovanou koncepciou ateizácie sa stále nerozvinuli do takého štádia, aby výrazne narušili náboženský svojráz Kysúc. Tento svojráz sa však stával čoraz viac predmetom ostrých stretov, pričom obyvatelia Kysúc boli pri obrane viery často odkázaní iba sami na seba.

Po prechode frontu v roku 1945 sa udialo na Kysuciach niekoľko zásahov smerujúcich najmä proti katolíckym kňazom zo strany nových orgánov „ľudovej moci“. Štefan Kasper, kaplán v Krásne nad Kysucou bol 5 dní zaistený. Andrej Paldan, dekan - farár v Kysuckom Novom Meste bol zaistený 1 deň iba preto, že sa ohradzoval proti premenovaniu ulice Andreja Radlinského na ulicu 1. mája. Radikálnym krokom, ktorý zasiahol do života kysuckých veriacich, bolo poštátnenie cirkevných škôl. Táto myšlienka sa presadila už na povstaleckom území v roku 1944 (nar. č. 5/1944 Zb. nar. SNR z 5. 9. 1944) a po vojne na území celého Slovenska (nar. č.

34/1945 Zb. zo 16. 5. 1945). V okrese Čadca tak bolo poštátnených 52 rímskokatolíckych ľudových škôl a v okrese Kysucké Nové Mesto 32 rímskokatolíckych ľudových škôl. Celkom teda prišli Kysuce o 84 rímskokatolíckych cirkevných škôl. V poštátnených školách prestalo byť náboženstvo povinným vyučovacím predmetom. Hoci sa rozsah jeho vyučovania zatiaľ nemenil, poštátnenie školstva vytvorilo predpoklad pre neskorší prienik protináboženskej ateistickej ideológie.

Kresťanskí aktivisti na Kysuciach sa usilovali aktívne zapojiť do verejného života aj po roku 1945. Patril medzi nich kňaz, známy slovenský národovec kanonik Ondrej Cvinček, rodák z Olešnej a Ondrej Paldan, farár v Kysuckom Novom Meste. Obaja boli katolícki kňazi a aktivisti Demokratickej strany (DS), hoci v tom čase už slovenský episkopát nerád videl kňazov v aktívnej politike. V politike sa mohli angažovať aj preto, lebo v minulosti sa zapájali do činnosti Čs.

RÓBERT LETZ

Kysuce v zápase o zachovanie svojej náboženskej identity v II. polovici 20. storočia

strany ľudovej a nie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. O. Cvinček bol menovaný za poslanca a podpredsedu Dočasného Národného zhromaždenia v Prahe. O. Paldan zasa pôsobil ako politik na regionálnej kysuckej úrovni a v rokoch 1946 - 1948 zastával za DS funkciu predsedu okresného národného výboru v Kysuckom Novom Meste. Parlamentné voľby z 26. 5. 1946 boli dôležitým obrazom zmýšľania Slovenska a v ňom aj Kysúc. Voliči v nich manifestovali svoju občianstvu, národnú a kresťanskú identitu. V Žilinskom volebnom kraji, kam patrili aj Kysuce, zvíťazila DS so ziskom 91 560 hlasov (60,47 %). Na samotných Kysuciach boli volebné výsledky pre DS ešte priaznivejšie. V okrese Čadca dostala DS 17 627 hlasov (69,86 %) a v okrese Kysucké Nové Mesto 10 488 hlasov (61,97 %). Práve za kysucké hlasy bol potvrdený poslancský mandát O. Cvinčeka a do parlamentu sa pomohli dostať Jánovi Kempnému, generálnemu tajomníkovi DS. Keď v jeseň 1947 Štátna bezpečnosť ovládaná komunistickou stranou zinscenovala na Slovensku „protištatné sprisahanie“, bolo zaistených viac aktivistov DS. Patril k nim aj rodák z kysuckej Novej Bystrice Ján A. Škorvaga. Škorvaga zastával funkciu okresného tajomníka DS v Námestove.

Títo v oku komunistami ovládanej štátnej bezpečnosti bol aj poslanec a generálny tajomník DS J. Kempný. Mediálna kampaň komunistickej tlače, ktorá ho mala zdiskreditovať, vyvolala na Kysuciach reakciu. Vo viacerých kysuckých obciach sa zrodila spontánna podporná akcia za podporu tohto poslancu, zvoleného na Kysuciach. Miestne organizácie DS, miestne národné výbory, rímskokatolícke farnosti vydávali vyhlásenia v prospech Kempného. Miestna organizácia DS v Starej Bystrici v rezolúcii napísala: „MO DS Stará Bystrica neochvejne stojí za svojím p. poslancom Dr. Jánom Kempným, ktorý je v ústrednej vláde ČSR a všetky útoky namierené proti nemu sú nám protivné a zatracujeme ich. Pán poslanec bol i za bývalého Slovenského štátu dobrým Slovákom a zástancom chudobného a pracujúceho ľudu „Horných Kysúc.“ Rozhorčene reagovala Vadičovská dolina: „My dolu podpísaní, v zastúpení celej vadičovskej doliny čisto katolíckej sa týmto osvedčujeme za nasledovné: Nespravodlivé útoky namierené v dennej tlači a vo verejnopolitickom živote za odstránenia a úplné vyradenie z politického života p. Dr. Jána Kempného, poslancu DS v NS pokladáme za zauškovanie slovenského katolíckeho zástancu a obráncu 80 % Slovákov (katolíkov!). Preto sa týmto osvedčujeme

me za to, aby tento mladý bojovník, nekompromisný a ideálny Slovák-katolíck prestal byť terčom nesvedomitých útokov zo strany neprajníkov katolíckizmu.“ V rezolúcii farského úradu vo Vysokej nad Kysucou sa píše: „... ak v mene svojom tak i v mene svojich veriacich týmto prehlasujem, že v sústavných útokoch na pána poslancu a generálneho tajomníka DS Dr. Jána Kempného vidím ohrozené záujmy slov. katolíkov ako v politickom, tak i vo verejnom živote. Menovaný obzvlášť sa zaslúžil o náš chudobný kysucký ľud, ktorému bol a je vždy vo všetkom nápomocný, takže si zasluhuje plnú našu dôveru a uznanie.“ Akcia ukázala, že Kempný má podporu zdola, no tlak štátnej bezpečnosti na jeho osobu bol silný a 16. 10. 1947 ho pražský parlament vydal na trestné stíhanie.

Definitívne prevzatie moci komunistickou stranou vo februári 1948 znamená začiatok novej etapy v živote Slovenska a Kysúc. Poslednou oficiálnou formou protestu bol široký nesúhlas s jednotnou

list biskupov, začali strážiť ich veriaci z obavy, že budú zaistení. Ľudia pochopili, že boli podvedení a začali sa od štátnej KA dištancovať. Nátlaková politika voči cirkvi vyvolala medzi veriacimi napätú situáciu, ktorú ešte umocnila jednorozná skúsenosť s komunistickým režimom. Toto napätie vyvrcholilo na viacerých miestach Slovenska vzburami a protestnými akciami. Kysuce neboli výnimkou. V okresnom meste Čadca sa odohral jeden z najprudších výbuchov nespokojnosti. Príčinou bola skupina okresných komunistických funkcionárov, ktorá tvorila uzavretú skupinu a vystupovala hrubo a arogantne k obyvateľstvu. Išlo najmä o Jozefa Danku, predsedu okresného akčného výboru a predsedu ONV Tichomira Nevického. Obaja prišli spolu s poslancom Jančárom 19. 6. 1949 do Rakovej, aby vybavili naraz dve veci - donútili podpísať Ohlas KA farára Michala Šinského a súčasne rýchle založiť Jednotné roľnícke družstvo. Podráždení Rakovčania sa zhromaždili (zišlo sa ich asi

to nielen pre nezvládnutie situácie v súvislosti s demonštráciou, ale aj za rôzne machinácie a sprenevery. Medzi nimi bol aj J. Danko. Demonštrácia v Čadci bola po podobnej udalosti v Levoči druhá najväčšia na Slovensku. V iných kysuckých obciach nedošlo k otvorenej konfrontácii so štátnou mocou. Výnimku tvorí obec Riečnica, kde došlo koncom júna 1949 k demonštrácii menšieho rozsahu na podporu miestneho farára pred zaistením.

Konflikt štátu s cirkvou vyústil do prijatia tzv. cirkevných zákonov, ktoré podriadili všetky cirkvi štátnemu dozoru. Kňazi potrebovali k výkonu svojej činnosti štátny súhlas a stali sa rukojemníkmi štátnej správy. Pri okresných a krajských národných výboroch sa vytvorila organizovaná sieť cirkevných tajomníkov, ktorí pozorovali, kontrolovali a usmerňovali náboženský život. Opierali sa o farských dôverníkov, miestnych ľudí, ktorí boli ochotní dávať informácie z cirkevného života. Perzekúcia kňazov a aktívnych veriacich sa stala súčasťou všedného života aj na Kysuciach. Kňazi boli posudzovaní kladne alebo záporne podľa toho, či podporovali vznik JRD, či podpísali zdravotnú k 70. narodeninám sovietskeho diktátora J. V. Stalina, či agitovali za voľby, či prijali účasť na púti pokrokových kňazov vo Velehrade a pod. Kňazi s prívlastkom „reakční“ končili v pracovných táboroch, väzniciach alebo boli šikanovaní prekladánim a rôznymi trestami. Na Kysuciach a vôbec v Žilinskom kraji nebolo veľa kňazov, o ktorých by sa režim mohol oprieť. Podľa zoznamu z roku 1950 bolo v celom Žilinskom kraji 37 „vlasteneckých kňazov“, z toho iba dvaja na Kysuciach (Július Kalamen v Ochodnici a Ján Gahér v Starej Bystrici). Prvou pofebruárovou obeťou sa stal rímskokatolícky kňaz František Miklošovič, farár v Brodne. Miklošovič nevedel zabudnúť, že v májových voľbách roku 1948 verejne hlasoval proti jednotnej kandidátke Národného frontu. Neskôr, začiatkom roka 1949, bol zaistený orgánmi bezpečnosti pre „verejnú štváň a poburovanie občanov“ a odsúdený okresným súdom v Čadci na tri mesiace väzenia a peňažnú pokutu 3000 korún. Zásah komunistického režimu smeroval proti mužským a ženským rehoľiam. Na Kysuciach nepôsobila mužská rehoľa. Ženské pôsobili v roku 1950 tri. V Turzovke sa od roku 1932 nachádzal dom kongregácie sestier sv. Cyrila a Metoda, ktorá propagovala myšlienku unionizmu a zameriavala sa na starostlivosť o nevyliciteľne choré deti. V roku 1950 tu pôsobili tri sestry. V obci Svrčinovec pôsobili školské sestry OSF, ktoré vyučovali na štátnej škole. V Kysuckom Novom Meste pôsobili tri sestry z Kongregácie sv. Augustína de Notre Dame (premonštrátky). Vyučovali na miestnej štátnej škole. Frontálny útok na ženské rehole, známy pod názvom Akcia R (rehoľníčky), neobišiel ani Kysuce. Podľa vypracovaného plánu sústredenia rehoľníčok pre Žilinský kraj bolo rozhodnuté, že cyrilometodky z Turzovky budú deportované do Nového Mesta nad Váhom, školské sestry sv. Františka zo Svrčinovca do Kláštora pod Znievom a premonštrátky z Kysuckého Nového Mesta do Nových Zámok. O pribehu Akcie R v Kysuckom Novom Meste sa zachovala podrobnejšia správa. Dňa 28. 8. 1950 tu zasadla okresná cirkevná trojka, aby prerokovala inštrukcie z KNV a Slovenského úradu pre veci cirkevné (SIUC). Na druhý deň 29. 8. nasledovala realizácia, ktorá sa nevydarila, pretože sestričkám sa podarilo nenápadne uniknúť z kostola a odísť do materského kláštora vo Vrbovom. Rehoľné sestričky sa na Kysuce ešte vrátili na istý čas v polovici 50. rokov, aby prevzali starostlivosť nad ústavom v Makove - Trojačke, kde im zverili do opateru 25 mentálne postihnutých detí. Ich prácu ocenil dokonca aj okresný cirkevný tajomník v Čadci: „... pre tieto deti by sa snád' lepšej starostlivosti od inšieho personálu nedostalo.“ Sestričky žili pod prísny dozorom.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

Nebud' me ako oni

(Dokončenie z 1. strany)

Mení sa mentalita celej generácie. Hľadá pre seba referenčné body.

Politika, hospodársky život, spoločenský život, kultúra strácajú ideály a nikoho nenapadne navrhnúť zákon na ochranu ľudskej osoby.

A tak sa zdá, že výrok „nebud' me ako oni“ je rovnako aktuálny aj dnes. Veď si len spomeňme, „ako tunelári dejiny tvorili, ako sa rúcali banky ako z hliny, ľudia náhodu uverili“. A dalo by sa takto ľudovo o našej prítomnosti veršovať ďalej. A boli to často poprední reprezentanti bývalého režimu, ktorí takto tunelovali. Bohatli, až zbohatli.

Pozrime sa na to cez známe cogito ergo sum. Myslí, teda som. To je úsilie rozumu postaviť dôležitý referenčný bod. Ale iba rozum je často sofistikovaný, nájde dôvody pre dobro a zlo. Vie to aj pomiešať. Tento referenčný rámec, okolo ktorého sa majú zhromažďovať ľudia, chce mať nádej v poznatkovej spoločnosti. Zaiste, ale to nestačí. Nestačí iba referenčný rámec - poznanie oproti nepoznaniu, ale predovšetkým je to polarita - dobro a zlo. Inak sa každý z nás stane skôr či neskôr iba objektom, číslom, súčasťou nejakej technológie. A bude znova delenie ľudí. Na tých, ktorí sú pre budúcnosť, ktorých možno zaradiť do technológie, a tých, ktorí sú už mŕtvi podľa miery technológie, aj keď podľa miery náboženstva sú ešte živí, či ešte nepominul čas ich nádeje, že sa vrátia na cestu života. A to je doména náboženstva.

Znova pozorujeme ľudí, ktorí sa ochotne vzdajú seba samých, seba ako osoby, svoje identity, svojej tváre, prijímajú hocikakú masku a stavajú sa súčasťou technológie. Technológia im dáva moc nútiť iných, aby sa zhromažďovali okolo nich ako okolo referenčných rámcov, ako to bolo za minulého režimu, totality, ale v inom prevleku. A nie sú to iba abstraktné záležitosti.

Ak niekto bráni inému, aby si priviedol elektrinu k svojmu obydlíu popri jeho plote cez verejný pozemok, lebo spadne nový a dobre osadený plot, dá sa mu za pravdu. A ten druhý musí sedieť v tme. To je o tom.

Ak sa nepravda presadí, stáva sa pravdou. Ľudia sa takto zhromažďujú okolo stromu lži.

Na druhej strane sa tu núka opätovne kresťanstvo ako staronová zjednocujúca a obnovujúca sila (nádej) pre súčasného človeka. Kardinál J. Špidlík napísal esej o novom poňatí toho cogito ergo sum: Som, ale moja pravá existencia (sum) je v súlade s opravdivým cogito, večnou Pravdou, vyslovenou Slovom života.

V súčasnosti vyšlo viacero publikácií, ktoré poukazujú na niečo ako diktatúru relativizmu, ktorej sme vystavení. Znova v prvom kroku sa zmieša dobro so zlom. V druhom kroku sa to vyhlási za princíp a v treťom sa potrestá každý, kto sa nepodvolí. Znova sa nám nanucujú referenčné body bludu relativizmu v mene slobody.

Je málo povedať: nebud' me ako oni.

Treba povedať: chceme zákon o výhrade vo svedomí. Chceme, aby sa nerelativizovali hodnoty. Chceme, aby sa so zvereným majetkom nakladalo zodpovedne. Chceme zákon, ktorý by rozpoznal tých, ktorí privedú firmu úmyselne do krachu s úmyslom vyhnúť sa zodpovednosti. Chceme zákon o preukazovaní pôvodu majetku. Chceme, aby skončila moc privi-

légii neoprávnenej imunity. Chceme náboženskú slobodu, ktorá bude zahŕňať ochranu ľudskej osoby. Chceme, aby skončili lúpeže do súkromia iných ľudí. Chceme fungujúce súdy. Fungujúce inštitúcie. Chceme, aby sa zariadenia, ktorých funkciou je slúžiť iným, nestali v prvom rade predmetom špekulácii za účelom obohacovania sa niektorých, predmetom ziskuchtivosti.

Ale to znamená aj definovať to, akými chceme byť.

A tu sa núka kresťanstvo ako obnovujúca sila nádeje pre človeka. Kresťanstvo pomáha vyvolať naspäť zmarené možnosti človeka. Novú príležitosť. Vytvára človeka nielen prostriedkami technickými a sociálnymi, ako píše J. Maritain, ale aj prostriedkami ducha, milosťou.

Je čosi absurdné popierať Boha. Nenechajme sa utvárať zlými technológiami, napríklad nekritickým výberom médií alebo ľahostajnosťou k nedokonalému právnemu systému, alebo ekonomikou, ktorá ničí mravný spôsob života.

Ale to sú už výzvy ku kresťanským politikom, aby vstúpili do seba.

Azda na záver skúsenosť, ktorú som už publikoval vo Verbume. Na jednom večernom programe výcvikovej komunity vedenej psychoanalyticky sa čítal príbeh vyhnanca človeka z raja. Čítal sa však len od tej časti, ako bol človek z raja vyhnaný po tom, čo jedol zo zakázaného ovocia. Stvoriteľ bol predstavený ako neprajná autorita, ktorá odmieta človeku účasť na svojom poznaní. Človek bol podľa tohto čítania nespravodlivo potrestaný. A má s tým problémy doteraz.

Nepravdivosť, tendenčnosť tohto čítania spočívala v tom, že sa príbeh nečítal od začiatku. Od chvíle, kde Božia láska, prajnosť stvorila človeka. Človeku nechýbalo nič. Jeho duševný stav by sa dal nazvať blahom. A toto blaho človek v sebe potlačil. Poprel. To bol prvý obsah potlačenia do nevedomia.

Kresťanský výklad tohto príbehu dáva iný zmysel. Nepotláčame často dobré duševné stavy, vnuknutia, zámyšly, predsavzatia? To sú tie nami zmarené možnosti. Potlačenia pohnútok ísť dobrou cestou. Na to doplácajú naši blížny.

Kresťanstvo umožňuje vyvolať naspäť aj tieto zmarené možnosti. Učí ich nepremárniť. Nepotláčať, nepopierať. Táto skúsenosť môže nanovo zjednocovať. Náboženstvo je prevenciou, aby sa človek neobracal s nekritickou motiváciou k tomuto svetu pri riešení problémov svojho vnútorného sveta, svojho štastia. Kresťanstvo pomáha k tomu, aby si človek potrebnú teóriu poznania osvojil, ale jej nepodľahol, tak, aby ona potom žila v ňom a za neho. Veď súčasná finančná kríza je tu preto, lebo manažéri a zodpovední si vytvorili teóriu, ktorá žila v nich za nich a potláčala v nich pohnútku angažovať sa za dobro iných.

Takto vznikla falošná neoliberalná predstava slobody, ako o nej píše Mounier, byť stále v možnosti voľby, sloboda ako trvalá možnosť byť nezapojený. To je príčina, prečo sme tak často svedkami sklamaní, strát dôvery v seba, prečo cynizmus víťazí.

Kresťanstvo je záruka, že systémy potrebné pre fungovanie civilizácie sa nezmocnia nášho svedomia a že nikto nás už nebude nútiť k tomu, aby sa pre nás stal referenčným rámcom falošný prorok.

STANISLAV HVOZDÍK

JOSEPH VON EICHENDORFF

Za tebou, Pane, chcem ísť ďalej

Ranná modlitba

*Hlboké ticho, zázrak vari -
aký je človek zatiaľ sám!
Keď sa strom skloní, sa ti mari,
akoby kráčať tadiaľ Pán.*

*Dožičil nový zrod som duši,
kam podela sa starosť, rmut?
Že som sa včera na smrť súžil,
dnes radšej by som zabudnúť.*

*Trápenia sveta, jeho žiale
bez slz chcem prijať, námietok.
Za tebou, Pane, chcem ísť ďalej
po moste ponad času tok.*

Útek svätej rodiny

*Večer sadá, dlží sa tieň,
kraj zahalí chlad a tiš,
noc sa strojí vystriedať deň,
Jozef musí ďalej ísť.*

*Za ním čujne stúpa osol,
vánok ledva listím hne.
Mávne krídlom z neba posol
a dieťa ho vidí v sne.*

*Nežne naňho hľadá deva,
v srdci má však strach i bôľ.*

*Uspávanku tíško spieva -
na oči sen zosadol.*

*Svätojánskych mušiek roje
v tme na cestu svietia im,
nápomocné matke Božej,
lesom stáby zakliatym.*

*Trávou prejde slastné chvenie,
kým pohľadza rúcha lem,
potok, čo sa tadiaľ ženie,
s horou tiež si šepká len,
nech sa útek neprezradí.*

*A tu z vďaky nebodaj,
že ho majú všetci radi,
kvety, stromy, tichý kraj,
všetko vôkol žehná dieťa.*

*Až naveky odteraz
ich sny nočné k nebu letia.
Požehnaný je to čas!*

Božia vôľa

*Včera nečas, a dnes ráno
ani stopy po víchroch.
Mám sa trápiť túžbou márnou?
Veď nad všetkým vládne Boh.*

*Maj si zlato, hodváb, dary,
len sa nedaj pomýliť,
nad anjelské niety čary:
pole v rúchu z ľalií.*

*Môžeš sa hriať v lesku slávy,
tvoj dom nech si pyšne čnie.
Ešte vyššie spieva slávik -
márne tvoje snaženie!*

*Nenarieka kvet či vtáča,
že by chceli šiat za troch.
S ránom sa k nám radosť vracia,
veď nad všetkým vládne Boh.*

Vďaka

*Chcem vysloviť ti, Bože, vďaku,
za smelé plány mladých liet.
Bo dal si oheň môjmu zraku,
k slncu sa môže voľne vzniesť.
Mňa svetská sláva nezmámi
a vábny sľub nevie zmiast'.*

*Lesk faľše mi je neznámy,
lež k Tebe svoj zrak upriamim,
zatiaľ čo sa s nocou zas
na zem znáša krása krás.*

Pozdrav noci

*Živého tvora vonku niet,
všetko sa k spánku chystá.
Za večným svetlom, duša, leť,
na loď tam čaká prístav.*

*Pochybný zápal, márnivosť
vzbudzujú túhy plané,
má svet už klamných zvodov dost',
srdce v ňom pochované.*

*Slávne sa vracia iný kráľ,
v temnote lúč o tom svedčí.
Aby trón v ríši zaujal,
po hradbách kráča večných.*

Modlitba

*Úprimne sa modliť, Bože,
z duše by rád, no nemôžem,
svet medzi nás stavia val.
Hľadá duša, hrôzou nemá,
do priepasti, čo dno nemá -
nedaj, by som sa ťa bál!*

*Moje putá, Pane, zlomže,
iba ty mi pomôcť môžeš,
kvôli mne si na smrť šiel.
Nebyť tvojej pevnej ruky
čakajú ma pekla muky -
uchráň ma od takých ziel!*

Joseph von Eichendorff (1788-1857), básnik a prozaik, rodák zo Sliezska, príslušník neskoršej fázy nemeckej romantiky. V lyrike sú časté religiózne motívy ako výraz jeho katolíckej orientácie. Populárna novela Z denníka tuláka vyšla aj po slovensky

Preložil Ľudovít Petraško

Jozef Páleník sa narodil 24. novembra 1954 vo Svinnej, kde aj žije. Vysokoškolské štúdium absolvoval na vtedajšej Vysoké škole poľnohospodárskej v Nitre. Pracoval ako novinár, redaktor, vydavateľ, súkromný podnikateľ, recepčný... Aktívne sa zapája do spoločenského života vo svojej rodnej obci.

Časopisecky publikuje od roku 1974. Rôzne príspevky mal uverejnené vo viac ako 60 periodikách. Píše poviedky, humoresky, aforizmy, básne a iné literárne útvary, venuje sa tiež publicistike, ako aj tvorbe krížoviek, osemsmerníkov a logických úloh. Z češtiny preložil niekoľko odborných prác (Chov hospodárskych zvierat, 1984; Tvoríme z prírodných materiálov, 2003 a ďalšie). Nedávno mu vyšla brožúra Krížovky (Trnava, SSV 2008). Okrem toho vydal knižne niekoľko populárno-náučných publikácií o obci Svinná (napr. Cirkevné dejiny obce Svinná, 1998). Jeho práce boli ocenené vo viacerých literárnych súťažiach.

Zatiaľ jeho poslednou a najväčšou knihou je monografia s názvom Potulky stáročiami obce Svinná (2009). Zaslúhuje si pozornosť už svojím rozsahom - autor v nej na približne 500 stranách zachytáva dejiny obce od najstarších čias až po dnešok. Zameriava sa pritom na vecné informácie (zoznamy, súpisy, menoslovy) a na osoby a osobnosti späté so životom obce v minulosti i v súčasnosti, a to s vedomím, že dejiny sú tvorené ľuďmi a spolu s nimi sa vyvíjajú. Kniha však obsahuje aj niekoľko miestnych povestí, prísloví, pranostík a hádaniek.

Autor v úvodnom slove konštatuje: „Publikácia o histórii (aj) obce je ako román bez konca, bez pointy. Možno ho postupne dopĺňať ďalším výskumom, štúdiom a neraz ľudstvom rozličných archiválií...“

Kniha bola vydaná k oslavám 570. výročia prvej písomnej zmienky o obci. Pri tejto príležitosti som autora požiadal o rozhovor.

- *Poznáme sa už roky a prinajmenšom rovnako dlho sledujem tvoje tvorivé aktivity. Napriek ich rôznorodosti, považujem ťa v prvom rade za prozaika. Ako to vnímaš ty?*

JOZEF PÁLENÍK: - Áno, si naozaj vnímavý. Moja tvorba je skutočne rôznorodá, od krátkych útvarov, ktorými sú napríklad aforizmy či epigramy, cez nie príliš dlhé humoresky až po poviedky. Každý literát sa snaží zaradiť tam, kde sa cíti najlepšie a ja som za tie roky zistil, že mojou literárnou záhradou je próza. Pri jej písaní sa cítim najistejšie a myslím si, že aj čitatelia to tak vnímajú. V istých chvíľach ma tvorivá múza vtiahne aj do poetických zákutí, ale zdá sa mi, že tam som len ako zdvorilý hosť. Na nedávnej besede sa mi na túto tému podarilo úsmevnú paralelu, keď som sa vyjadril, že do poézie vrtám ako červotoč do dreva - a ten mu škodí. Avšak niekedy sa mi zdá, že i to moje veršotepectvo by chvíľami mohlo byť na predaj, hoci aj za nižšiu cenu, aká je bežná na poetickom trhu. Napokon, aj futbalisti si občas zahrajú hokej, či hokejisti golf. A tak i ja beriem poéziu - ako literárne spštenie.

- *Z próz, ktoré si napísal, by sa už dala zostaviť (nejedna) kniha. Neuvažuješ o vydaní aspoň jednej zbierky poviedok či povestí?*

JOZEF PÁLENÍK: - Pravdaže uvažujem, už niekoľko rokov. Veď ktorý literát by nechcel po sebe zanechať niečo hmotné, teda knihu, pre budúce generácie? Okrem toho, čo som už v bezmotorovom stroji spracoval a položil na papier (či v ostaných rokoch do počítačovej pamäte), mám pripravených viacero námetov, niektoré roz-

pracované, ba niektoré tesne pred dokončením. Tie viem, takpovediac, hrať zvládnuť. Chuť mi nechýba, tej mám, vďaka Pánu Bohu, aspoň zatiaľ, nadostač. Čoraz ťažšie však hľadám zmysel dokončenia tém, ich literárneho pretavenia a predloženia čitateľovi na konzum. Že prečo? Oslovil som zopár vydavateľov a všade ma privítali čiže vlastne vypravovali formulkou - zoženete si sponzora, zoženete si peniaze. Priznám sa, neveľmi tomu rozumiem, ešte menej to chápem, pretože, myslím si, každý máme svoje „remeslo“ - ja som na to, aby som písal, oni (vydavateľstvá), aby zabezpečili prostriedky na vydanie a následnú realizáciu knižného titulu. Ktovie, ako by sa tváril, ak by som im (alebo iný spisovateľ) priniesol nedokončený rukopis a povedal - dopište to, alebo to dajte niekomu dopísať. Ja ako literát si robotu zľahčovať nemôžem a ani nesieme, nemali by si ju ani vydavateľia. Hoci (možno) chápem, že vydávanie kníh nie je akurát ten najziskovejší biznis a finančné prostriedky, ak sú vyčlenené na kultúru, treba investovať radšej do „kultúry“. A keď som aj, az-

končovať a vydávať za (azda) stotočné a poctivo naskrblené peniaze, „odborne“ povedané na vlastné náklady, v tzv. imidžovom náklade, čo je (vraj) asi 200 kusov. Pre priateľov a známych. Bez nároku na honorár, bez nároku na zisk, avšak pre (dúfam) potešenie obdarovaného. Každý rok jeden titul. Keď si vezmeme ich počet, ktorý som uviedol a môj vek, po pravde, tak trochu smelé predstavy. Nuž teda - tak mi Pán Boh pomáha.

- *Žiješ na vidieku. Nelákalo ťa to do mesta, do centra? V čom vidíš plusy a mínusy života umelca takpovediac na okraji?*

JOZEF PÁLENÍK: - Ja a do mesta? Dajsamisvete. A čo by som tam robil, okrem toho, že tam ostatných osem rokov dochádzam do služby, ako zamestnanie recepčného nazvali moji chlebobdarcovia? Narodil som sa na vidieku, v dedinskom prostredí som vyrástol, v ňom ukrajujem krajce z bochníka svojho života, hoc v poslednom čase zamak stvrdoľ. Zaiste, aj mestský život má svoje omamné čaro, lež kto raz v rozzelenanom humne vyrástol a

točné (práca v záhradke, oprava domu, spoločenské aktivity...). Aj v súčasnosti poznám viacerých známych a erudovaných literátov, ktorí žijú a teda aj tvoria na vidieku, prípadne tam majú „tvorivú“ chatu či dom (Rudolf Dobráš, Teodor Križka, Zlatka Matláková i ďalší, v neposlednom rade aj ty, Jančí). „Tvorivý pokoj vidieka“ - tak som nazval čaisi pred desiatimi rokmi, keď som ešte novinárčil, rozhovor s jedným básnikom a literárnym kritikom. O komže som to písal...?

Možnože konečná fáza „pisálkovania“, teda vydanie knihy, sa v meste dá jednoduchšie realizovať, pretože človek-literát ľahšie získava známosti, stretáva sa s väčším počtom (aj) vplyvných ľudí a tie, myslím známosti, ho posunú tam, kde my ostatní dovidíme len z obďaleč. Aj tak to (spravidla či občas?) chodí. Čo tam po kvalite. Po známosti! A propos - toto slovné spojenie som odložil medzi svoje archaizmy...

- *Tvoje prózy sú stavané na princípoch klasického realizmu - vkladáš do nich príbeh, ktorý má začiatok i ko-*

poň aké-také kritériá kvality, o tom sa diskutuje, ak vôbec, tak až nakoniec. O to nástojčivejšie sa teda žiada, aby vydavateľstvá (veď je ich nadostač) neodmietali ponuky, ba naopak, vzhľadom na predpokladaný odborný personálny potenciál, usmernili autora, no najmä jeho ponúkaný rukopis. Zaiste, môže sa stať, že ani skúsenému autorovi sa vždy nevydarí text, a naopak, slabšie texty snaživca môže vstriedať kvalitatívne hodnotnejšia produkcia. Takže vždy rád siahnem po kvalitnom a najmä zaujímavom i pútavom texte, z čoho vyplýva, že nemám výsostne obľúbeného spisovateľa. Je ním každý, kto z písmen našej abecedy vyformoval kvalitné slová a pospájal ich do ešte krajších viet, ktoré v ucelenej forme sú peknými a jedlými plodmi v literárnej záhrade.

- *Vo svojej monografii o Svinnej píšeš aj takto: „Nebolo rádií, nebolo novín, nebolo televízie. Boli ľudia, boli sviatočné dni, boli dlhé zimné večery. A ľudia sa stretávali a navzájom rozprávali...“ Naznačuješ svoj vzťah k minulosti. Ale ako v tomto kontexte vnímaš súčasnosť a človeka dneška?*

J. Páleník: - Každé obdobie dejín malo svoje čaro. Ale to som nepovedal nič nové. Iba som pripomenul to, čo by mala väčšina inteligencie vnímať ako samozrejmosť. Súčasne však jedným dychom dodávam, že mňa vždy lákalo poznať život svojich predkov a preto som sa (a ešte stále aj) rád premýšľal v archívnych záznamoch a zisťoval, ako to vlastne v minulosti bolo. So zatajeným dychom som zisťoval, aké nadšenie a súdržnosť vládli vtedy medzi pospolitým ľudom, aké dômyselné pomôcky si vedeli zhotoviť, ako sa snažili uľahčiť si život. A to nadšenie ku kultúre, najmä k ochotníckemu divadlu v rokoch preň príznačných, sa už asi nikdy nevráti. I keď dejiny sa opakujú. To je nepochybné a nezvratné. Lež vždy v inej podobe. Možno to bude znieť úsmevne, určite až neuveriteľne, ale po zistení historických faktov a ich literárnym spracovaní som prejavil túžbu vrátiť sa približne o (necelých) sto rokov dozadu a žiť život vtedajších prostých ľudí. Áno, jednoduchých a prostých, hoci niektorí posmešníci pred toto slovo predsúvajú spoluhlásku „s“. Oj, keby vedeli, ako veľmi sa mýlia... Chcel by som žiť skromný a pokojný život, plný vzájomného spoluzitia a porozumenia, vzájomnej úcty a pomoci, keď človek bol človeku naozaj človekom. Ten život mi učaroval, lebo taký by samozrejme mal byť. Zvykne sa vraviť aj - učebnicový. Pravdaže, boli aj starosti a problémy, ale kedyže a kde neboli? V minulosti bolo tak, že dianie v živote určitého spoločenstva, určitej komunity, riadili spravidla vzdelaní a inteligentní ľudia, snažiaci sa pomôcť tým, ktorí im dali dôveru a ktorých riadili a zabezpečovali im spoločenský chod života. A teraz? Koľko prstov a koľko rúk by stačilo na ich spočítanie? V súčasnosti, aj napriek technickým vymoženostiam, sa necítim isto, nie som tu doma, ale iné ako rešpektovať beh obdobia mi nezostáva. Dneško vládne technika, všakovaké prístroje, automatické zariadenia, no tie sú z kovu a kov je chladný. Žiaľ, rovnaké sú aj mnohé ľudské vzťahy. Taktiež vzájomné počúvanie sa a rešpektovanie. Ba aj porozumenie a ochota vzájomne si pomôcť. Česť výnimkám. A rovnaká česť a úcta patrí aj minulým generáciám. Ešte by som chcel čosi o nich a o ich živote napísať. Paradoxne, v súčasnosti so súčasťou modernou technikou. Inak sa to totiž nedá. Také sú požiadavky doby, také sú požiadavky (potenciálnych) vydavateľov. Nuž a kto chce s vlkmi žiť, musí s nimi...

Zhovárať sa JÁN MARŠÁLEK

Stopy v čase

Rozhovor so spisovateľom Jozefom Páleníkom

da trochu nemeslo a ustráchané, pretože žobranie nikdy nebolo mojim koníčkom, oslovil možných (i finančne parádnych) sponzorov, iba sa náramne čudovali, na čo to vlastne tie ich „statočne a ťažko zoberené“ peniaze hodlám minúť. Pri zmienke o slovenskej literatúre a vydaní knihy všetci len záporne pokrútili hlavou, ba podaktorí pridali aj zopár slov, ktoré by si literatúra za klobúk nedala. Tam sa totiž dávajú ozdoby. Nuž som sa slušne a úctivo poďakoval. Aj za to nič, čo mi dali. Raz darmo - tak ma vychovali.

Mimochodom - už približne tri roky mám v jednom bratislavskom vydavateľstve asi 60 stranový rukopis humorného pestrého všeličoho spod modrej uniformy, podľa ich vyjadrenia sa im to páči a prisľúbili vydanie tejto útlej knižočky, no vždy, keď sa s nimi skontaktujem (je to zriedkavo) a spýtam sa, aká je situácia, tvrdia, že „zháňajú“ finančné prostriedky. Pravdu povediac, neveľmi tomu verím... A to som sa, pre uľahčenie riešenia, vzdal nároku na honorár...

Ešte krátko k mojim, možno raz vydaným, titulom. Nedávno som si urobil zoznam svojich námetov a rozpracovaných titulov a, verte či neverte, zastavil som sa pri čísle 22. Možno sa to zdá prehnane, či skôr neuveriteľne, ale jedným dychom dodávam, že okrem literárnej tvorby sa venujem aj tvorbe krížoviek, hádaniek a logických úloh a v spomínanej dvadsiatke sú zahrnuté aj dva námet z tejto oblasti. Ďalšie dva sú na zostavovateľskej báze, tri si vyžadujú výskum či bádanie v teréne a v archívoch, zvyšná pätnásťka je vlastná tvorba. Keďže už mám „svoje“ roky (55) a biologické hodiny čoraz hlasnejšie a nástojčivejšie tikajú aj mne (koťuhy jedny), ale aj s ohľadom na „ochotu“ a ústretovosť vydavateľstiev, veľmi vážne zvažujem, že jednotlivé tituly začnem pomaly do-

nec, dávaš mu pevnú štruktúru, k jazyku pristupuješ s úctou... Ako (z tohto pohľadu) hodnotíš súčasnú literatúru? Koho, prípadne čo najradšej čítaš, máš nejaké literárne vzory?

JOZEF PÁLENÍK: - Hm, vždy som si myslel, že príbeh by mal mať dej, mal by mať zrozumiteľný jazyk, jednoducho, každý by mal vedieť, o čom to je. Veď je predpoklad, že k čítaniu daného textu, pravda, ak je ľudovo prístupný (kniha, časopisecké publikovanie a pod.) sa odhodlá istá skupina národa - a to je určite stimulom každého literáta, keď chytá do ruky pero - nuž a tá (skupina) by mala jazyku rozumieť, dej by ju mal zaujať tak, aby s napaťím čakala na rozuzlenie. Stalo sa mi, a určite nielen mne, že mi čitateľ povedal - dobre si to napísal, ale vedel som, ako to skončí, no aj napriek tomu som (to) dočítal do konca, lebo som bol zvedavý, ako si predpokladané rozuzlenie literárne spracoval. Verte, potešilo ma to. Nie odhalenie pointy, ale ochota dočítať moje snaženie po záverečnú bodku. Je to istá forma úcty k autorovi. Je pravdou, že určitý druh literatúry (?) sa uberá iným, povedzme modernejším, smerom a, priznám sa, sú texty, ktorým nerozumím (a veď čo, musím azda seba pýtať, sám seba kladím otázku, ktorú nám vyučujúci dávali kedysi dávno v škole a ktorá za mnoho desaťročí zľudovela - čo tým chcel básnik povedať. Takýmto textom i takýmto autorom sa vyhýbam, ale zaiste majú inú, svoju literárno-konzumnú klientelu. Určitým rizikovým faktorom je skutočnosť, že ktokoľvek môže kedykoľvek vydať knihu vo vlastnom náklade. Len aby mal finančné prostriedky na vydanie. Autor je rád, že mu „vyšla“ kniha, tlačiarňi si tiež prídu na svoje, potenciálny čitateľ si má z čoho vybrať, ale či vydané dielo znesie as-

po neustále vodou omývaných okruhliakoch potoka cibril svoju chôdzu, ten k mŕtvemu panelu nepriľne. A k veľkomestskému tobôž nie. I ľudská spolupatričnosť má „na dedine“ póly bližšie k sebe. Takmer každý každého pozná, pozdraví, pristaví sa, zopár slov, čo i obratých, lež srdečných, na jazyku poomáľa.

Ak by som sa na problematiku mesto verzus dedina pozrel literárnym prítakom, možno by som zľahka prítakol tým, ktorí by nástojčivo tvrdili, že literárna muzika sa tvrdí vo väčších, ba priam veľkých či až kolosálnych aglomeráciách. Iste, škríberov je tam nadostač, kedysi sa stretávali v renomovaných kaviarňach (že by aj teraz?), vzájomne sa formovali, z viacerých urobili dejiny renomovaných spisovateľov, ktorí následne vuhpli do učebnic literatúry. Ale komu Pán Boh pribalil a požehnal pisateľský talent, ten ho preukáže a zveľadí aj na vidieku. Myslí si, že tam (či vlastne tu) sa pokojnejšie tvorí, stres nie je taký vtieravý, sú viaceré formy relaxu, v podstate vždy nielen príjemné, ale aj uží-

Kosenie lúky

(poveš)

V minulosti vari nebolo gazdu, ktorý by nemal lúku. Pravidelne ju kosil a seno starostlivo uschovával na pôjd, aby bolo v zime čo lichve hodiť do válova.

Aj gazda Ondrej mal poblíž Srvačeného svoju lúku. Jedného májového dňa, keď lucerka už bola vysoká a súca na kosenie, pobral sa ju požať. Keďže to bola prvá kosba, porast bol hustý a tak do večera nestihol všetko pokosiť. Podvečer sa pobral domov lichvu opatriť a obriadit', kravu podojit'. Keď vošiel do dvora, žena mu hovorí:

„Hádam bude načim, aby si tú lúku dokosil, lepšie sa to potom obracia a suší. Ja za teba opatrim. Je spln, vidieť na robotu budeš. Vezmi si krajec chleba, slaninu a choď!“

Gazda Ondrej poslúchol. Vzal si, ako mu žena prikázala, kus chleba a slaniny, trocha pokoval kosu a pod'ho späť k Srvačenému. Mesiac bol v naozaj splne a tak nemal obavy, že nebude vidieť na pokos. S chuťou sa pustil do roboty. Podchvíľou zdvihol zrak od kosby a pozrel sa smerom k Zamarovciam, kde videl sliepňajúce svetlo v chalupe babky Bosoračky, ktorá bývala na kraji a dlho a dlho do noci „čarovala“ so svojimi bylinkami. Bol už dosť unavený, veď celodenné kosenie mu dalo riadne zabráť, a tak na chalupu pozeral stále častejšie a častejšie. Ale čuduj sa svete, svetlo bolo stále rovnako vzdialené. Vôbec sa nepribližovalo ani nevzdalo. Ako hútal, tak hútal, nevedel si to vysvetliť. Veď svetlo mal mať už sotva na dohľad.

„To je záhadné,“ povedal si celkom zmorený a po chvíli si sadol na okraj brázdy. Začalo sa mu driemať a o chvíľu ho driemoty celkom premohli. Zaspal.

Žena bola doma nespokojná, ale nezúfala. Myslela si, že robota mu ide horšie, veď terén za Srvačeným bol mierne zvlhnutý.

Ráno, hneď na svitaní, skôr než opatrla lichvu, vybrala sa za ním. Predsa len, nedalo jej to pokoja. Slnečné lúče pomaly začali vysušovať kvapky rosy, keď dorazila k Srvačenému. Gazda Ondrej ešte tvrdo spal. Žena, keď sa pozrela na lúku, neverila vlastným očiam.

„Čo bol opitý, či čo?“ zahundrala si popod nos a neveriaco krútila hlavou.

„Vstávaj!“ podrmala muža za plece. „Čo si to, preboha, robil? Ako si to kosil?“ čertila sa žena.

Gazda roztvoril oči, sťa dolámaný sa pozviechal, pohľadom prešiel po lúke a nevychádzal z údivu. Pokosené rady sa kľukato stáčali raz doprava, raz doľava, potom zasa do oblúka.

„A mne bolo čudné, že mi tá kosba akosi dlho trvá,“ neveriaco krútil hlavou. Pozrel sa smerom k chalupe babky Bosoračky a dovtipil sa. Vlastne - urobil si úsudok.

„Choď domov, o hodinu prídem i ja, dokosím to,“ povedal gazda žene, vytiahol oslu a párkrát potiahol po kose.

„Vodilo ma... mátohy nepodarené,“ zahundral si viac-menej pre seba a začal „ukrajovať“ z ešte nepokosenej lucerky.

(Úryvok z knihy Jozefa Pálenika Potulky stáročiami obce Svinná)

Páračky u Jablčnickovcov

„Matej, nože prines ešte za náruč polien,“ prikázala Anna svojmu mužovi, no v jej hlase nebolo ani zamak rozkazovacieho tónu. Svoju požiadavku vzápätí aj zdôvodnila: „Vieš, prídu aj ženy z Laznísk, chceli by sme to perie dnes všetko odriapať. A ak nie, nech nám čo najmenej zostane.“

„Hádam prinesiem aj dve náruče, ak by ste sa pri tom driapaní dlhšie zdržali. Vonku dáko pritúha,“ odvetil Matej a dodal: „vezmem z toho tvrdsieho, bukového, nech vám prsty nekľavejú.“ To už vyšiel z dvier a posledné slová akoby vyšli zároveň s ním. Onedlho sa vrátil nesúc naštiepané poleňá a hneď aj zopár priložil na pahrebu v peci.

O malú chvíľu prišli prvé driapačky, či ľudovo povedané páračky.

„Pekne vítam, poďte dnu, práve ho chystám, to ako perie,“ radostne privítala Anna prichádzajúce ženy a na potvrdenie svojich slov začala vyťahovať z papierového vreca a na stôl klásť hrste nepopáraného peria.

„Poriadne sa rozsnežilo,“ skonštatovali ženy-driapačky pred dverami ambitu, striasajúc z kožuchov čerstvo napadané vločky snehu. „Ktovie, či Laznišťanky vôbec prídu, pri takomto hustom snežení im cesta z kopaníc poľahky zapadá,“ pridali dodatok.

„Ach jaj, čože by neprišli. Slúbili, zaiste prídu,“ zaháňala pochybnosti Anna. „Keď veľa napadá, prebrodia. A ak by nie, sváko Čvirik ich privezie. Predvčerom bol tu dolu v dedine. Povedal, že ak bude treba, konika do sánok zapriahne a ženy z Laznísk na driapačky ku nám privezie. Aspoň sa vraj čerstvého snehu nadýchajú. On i jeho konik.“

„A nazad? Ako pôjdu?“ predostrela ktorási zo žien starostlivú dvojicu otázok.

„Tak, ako sem prídu. Keď ich sváko privezie, tak ich aj odvezie. Počká ich tu, podiškurujú s Matejom, statok pozrú, ba azda i zuby na hrabliach môžu poopravovať. Akosi sa uplynulé leto priveľmi lámali. Veď nebudeme dlho, najviac do polnoci,“ pokračoval autorka predchádzajúcich viet, domáca gazdiná Anna. „Zaránky treba ešte na čečinu ísť, čochvíľa nám treba kostol vyzdobit', Vianoce sa blížia. Nech je nachystaná, jest' nepýta, ani sa neskazí,“ dodala tak trocha žartovne.

To sa už tri ženy pustili do driapačky a či párania peria. Driapalo sa vo viacerých domoch, no najchýrnejšie páračky boli tu u Jablčnickovcov. Nečudo, veď Jablčnickovci chovali kačky, ba i niekoľko husí sa počas roka motalo po dvo-

re. Krmiva mali nadostač i kukuricu na dokŕmenie v patričnom množstve dopestovali, hydina sa pravidelne v potoku za domom vyčľapkala a tak okrem požívne nebola núdza ani o dobré perie. Nuž a keďže vychovali štvoro dcér, ktoré sa čo nevidieť budú hotovať na vydaj, rodičovská česť kázala prichystať im výbavu. A do tej v tomto období patrili aj periny, najlepšie s vlastným, domácim perím.

Trojicu žien postupne dopŕňali ďalšie, ba prišli aj slúbivšie sa z Laznísk. Pešo, vrstva snehu sa ešte dala prebrodiť, ale vzhľadom na to, že snežná pokrývka sa neustále vršila a predpokladaný koniec dnešného párania bol okolo polnoci, dohodli sa so svákom Čvirikom, že so sánkami ťahanými koňom príde aspoň po ne, keď ich už nemusel priviezť.

Tak ako býva na páračkách zvykom, ženám pracovali nielen ruky, lež i jazyky. Kadečo i kadekoho pospomínali, studnica spomienok ani čo by dna nemala, ba sem-tam pridali aj dajakú spomienku so strašidelnejším nádychom, skôr povest', zväčša od kohosi počutú, veď takýto žánér sa najlepšie šíri ústnym podaním.

Keď už zriedlo začalo pozvoľna vysychať a témy i objekty sa čoraz ťažšie hľadali, predostrela gazdiná Anna návrh:

„Ženy, čo keby sme sa pomodlili svätý ruženec?!“

Nad stolom pod nízko stiahnutou lampou v kuchyni u Jablčnickov sa rozhostila tíš. Na driapačkách takéto čosi nebýva zvykom, nuž nečudo, že reakcia oslovených nechala na seba chvíľu čakať.

„Na driapačkách som sa síce ešte nemodlila, iba ak pred jedlom, ale prečo nie?“ reagovala ako prvá jedna zo sediacich žien.

Bude to zaiste príjemná a osviežujúca novota,“ pridala svoj názor ďalšia a vzápätí dodala: „Lež ako budeme preberať zrnká ruženca, keď prsty máme zamestnané perím?“

Tento „problém“ poľahky vyriešila Anna. „Matej, môj muž sa bude predmodlievať, samozrejme s ružencom v rukách. Od ich k driapaniu nepotrebuje, len čo sem tam do piecky drevo priloží. A to môže pred začatím modliť.“

Matej sediaci pri peci a „jedným uchom“ počúvajúc rozprávanie žien, ba tak trochu či občas i driemajúci, nenamietať, ba sa zdalo, že sa aj potešil. Ihneď vstal a pobral sa do prednej izby po ruženec. Keď ho priniesol, zrakom preletel po sediach, perie párajúcich ženách, ktorá sa slovami snažili nájsť klady tejto myšlienky a potichu sa spýtal: „Môžeme?“

Odpoveďou mu boli súhlasné slová „uhm“, či „áno“, alebo „môžeme“, vyslovené temer s rovnakou hlasovou intenzitou ako otázka.

„V mene Otca, i Syna i Ducha Svätého,“ začal Matej a v kuchyni u Jablčnickovcov sa rozhostila príjemná pohoda, signalizujúca, že takto, s modlitbou na perách i pri práci strávený zimný večer priniesie teplo aj v duši.

Žatva na Jaminách

Krásne, letné počasie s prehriatym, slnečnými lúčmi nasýteným vzduchom, neodolateľne vábilo k zvlhnutým a vánkom sčereným vodným plochám. Osvieženie v chladných vlnách využívali všetci, ktorým to čas a povinnosti dovolili. Nie však poľnohospodári, tých teraz hypnotizovali iné plochy. Obilné. Tie sa tiež vlnili v poryvoch letného vetriku ako šumiaca hladina mora.

„Chlapi, ešte pár dní vydržte a obilie máme pod strechou!“ povzbudzoval kombajnístov predseda na družstevnom dvore.

„Len aby čosi neprišlo, nejaká pliaga,“ hútal Jano, jeden z najskúsenejších, ktorý už čosi s kombajnom 'preskákala'.

„Nehlásia dažde,“ upokojoval ho predseda, mysliac tým na predpovede meteorológov. „Dnes pôjdeme na Jaminy, tam povedľa 'štreky', to máme tak akurát na jeden deň,“ dodal pokojným hlasom a prikázal kombajnístom i traktoristom, ktorý vymlátene obilie odvážali do sýpok, aby sa pripravili na výjazd. Chlapi sa nestačili ani poriadne rozísť, keď na družstevný dvor zaľahol kúdel prachu, ktorý rozvíril agrónomov motocykel.

„Čo lietaš, ani keby horelo!“ káral ho predseda.

„Pravdaže horí!“ lapal dych prestrašený agrónom a ani nezhasol motocykel. „Horí nám jačmeň na Jaminách, pred chvíľou tadiaľ prešiel vlak, ten historický parný, čo ho na nedeľňajšie oslavy skúšajú a od iskier z komína rušňa sa to chytilo,“ sypal poznatky agrónom.

„Neblázni, Šaňo, fakt?“ nemohol predseda veriť jeho slovám.

„Fakt! Z dediny som volal do mesta na útvar, aby poslali hasičov, zastavil som sa aj u Vila, u veliteľa našich, už po dedine zháňa chlapov.“

„Ale veď je tam od včera naša cisterna,“ snažil sa predseda zmieriť zľú situáciu aspoň slovami.

„Nezvládne to, jačmeň je suchý, horí ako fakľa!“

„Chlapi, berte lopaty a hasiace prístroje z kravinov! Ideme!“ zavelil predseda a už sedel na tandeme agrónomovho motocykla.

„Ťahaj!“ skríkol naňho, no všetky pokyny boli vlastne už len formálne, pretože kombajnisti už predtým stačili nasadnúť do traktorov aj s hasiacimi pomôckami. Agrónom Šaňo sa odpíchl z miesta tak, že sotva udržali rovnováhu.

Lán Jaminy sa rozprestiera pozdĺž železničnej trate, po ktorej kedysi premávali vlaky ťahané parnými lokomotívami. Trať stúpa mierne do kopca a tak lokomotívy dostávali zabráť. Tým bol aj vývod splodín z ich komínov väčší a iskry sršali na všetky strany. Nebezpečenstvo požiaru bolo veľké najmä v rokoch, keby bolo v tomto úseku zasiat obilie. Vtedy pravidelne pozdĺž trate hliadkovali mladí hasiči a v pohotovosti bolo aj cisternové vozidlo s vodou. Nie raz sa im podarilo malé ohniská uhasiť. V týchto dňoch sa chystali oslavy výročia otvorenia železnice a po nej mal prejsť historický parný vlak, ktorý práve skúšali v teréne.

Keď predseda s agrónomom dorazili na Jaminy, oheň sa už poriadne rozšíril.

„Zle je, všetko nám to ľahne po-

polom,“ zhorzil sa predseda a myšlienky sa mu hlavou prehánali ako roj včiel po kvetoch.

„Otoč mašinu, ideme nazad!“

„Načo?“

„Poď, uvidíš!“

Cestou nazad po hrboľatej poľnej ceste stretli, tak ako predpokladali, traktory. Predseda dal Šaňovi pokyn, aby zastali, rovnako aj jednému z traktorov.

„Pet'o,“ oslovil traktoristu, „otoč traktor a choď do dielne po pluhu. A nalož dvojce. Ale čo najrýchlejšie.“

Predseda sa vrátil na Jaminy, kde chlapi statočne bojovali s ohňom. Prišli už aj miestni dobrovoľní hasiči, o chvíľu dorazili aj z útvaru z okresného mesta. Lenže na rozľahlom poli sa oheň šíril všetkými smermi a keď ho krotili na jednej strane, na druhej unikali. Oči predsedu neustále podchvíľou pozerali na príjazdovú cestu. Čo už nejde Peter s tými pluhmi, vírilo mu hlavou. Každá minúta sa mu zdala večnosťou. Hasiace prístroje už chlapi vyprázdňovali a s lopatami v podstate nemali šancu. Hasičské zbory sa radšej presunuli na miesto, kde obilie ešte nezohorelo a polievali ho vodou.

Taká škoda, dumať predseda. A ako to tohto roku dobre 'sypalo'. Kde je toľko ten Peter... Konečne! Na pokraji poľa sa zjavil traktor. Predseda, ktorý stál kdesi uprostred lánu, mával na rukami a ukazoval mu, aby došiel tam, kde on stojí. Očami ho ťahal čo najrýchlejšie, hoci si bol vedomý, že traktor nie je osobné auto. Pri ňom už stál Števo s druhým traktorom.

„Nahod'te pluhu, musíme preorať lán, zober to tadiaľto stredom a tlač sa doprava, aby si na konci predbehol oheň. Štefan ťa bude kopirovať s druhými pluhmi,“ dal traktoristom pokyny predseda a postavil sa na schodík Petrovho traktora.

Pluhu sa zahryzli do hlíny a traktory hnané na najvyššie obrátky ich ťahali ako hádam ešte nikdy. Keď prešli časť poľa, predseda sa s obavou otočil a - funguje to, zajasal myslou. Na začiatku poľa, kde už oheň dorazil k vyoraným brázdam, zastal. Jeho ďalšiemu pokračovaniu zabraňovali aj hasiči, ktorí vodou isťtili preoranú brázdou, ale aj chlapi s lopatami, ktorí tlmili posledné zvyšky ohňa povedľa brázdy.

„Pridaj!“ durí predseda Petra.

„Viac z tej mašiny nedostanem! Idem na doraz!“

„Po koniec poľa chýbalo ešte vari tridsať metrov, keď sa oheň nebezpečne blížil k Petrovmu traktoru. Preboha, toto už nezvládnem, zme-ravel Peter.“

„Natoč stroj ešte viac doprava, aby sme to stihli!“ pokynul mu predseda. Stalo sa a traktor dorazil na koniec naozaj len-len. Na poslednú chvíľu. Zabezpečovala ho síce druhá skupina hasičov, avšak bolo to o vlá-sok. Peter spotený od sústredenia i páľavy sa obzrel a vidiac, že oheň stihol predbehnúť, že sa mu podarilo prerazať živlu cestu, sklopil hlavu na volant a zhlboka, s úľavou si vydýchol. Predseda ho uznanlivo potľapkal po pleci.

„Vyšlo to. Vďaka!“ doplnil gesto slovami a očami pohliadol obilie, ktoré ešte zostalo na koreni a pobral sa poďakovať nielen Štefanovi za volantom druhého traktora, ale aj ostatným chlapom, ktorým sa podarilo zachrániť aspoň časť úrody na Jaminách.

Jána Motulka nazval významný slovenský literárny historik Július Pašteka vyznávačom „tichej lyriky“, pretože práve ona predstavuje navonok síce tichú, nehluchú, ale o to naliehavejšiu a neúprosnejšiu výzvu, v ktorej dôraz kladie na vnútorné hodnoty človeka, ľudstva a vieru v Boha. Autor básnických zbierok Blížence (1944) či V mimózach vietor (1947), po ktorej nasledoval súbor psychologizujúcich noviel z domáceho i frontového prostredia Z ohňa a krvi (1948), pričom až po dlhých dvadsiatich dvoch rokoch vydal básnickú skladbu Zobúdanie popola (1970), ako reakciu na nedobrovoľné mlčanie, generácie i ideovo uzatvára kruh katolíckej moderny, hoci sa k nej nikdy manifestne nehlásil. Sám autor však potvrdil spätosť svojej slobodnej myšlienkovvej väzby s katolíckou vierou, keď sa v máji 1947 na večierku katolíckej poézie - mnohými chápaný ako verejná prezentácia katolíckej moderny - prezentoval svojím krédom na tému „sloboda poézie.“ Motulko poukázal na skutočnosť, že poézia sa rodí v tichu a potrebuje ticho pre svoj život, musí byť jasná ako krištáľ. Ale tá skutočná poézia je len jedna. Je to tá svätica, je to tá kráľovská dcéra, ktorá cíti všetku zodpovednosť za svoje činy. Takto by sme mali pozerat' na poéziu a takto ju chápať v jej posvätení. Takto by sme sa mali približovať k poézii a tiež s takým slobodným a čistým srdcom, od autora počnúc. Neprijemným paradoxom Motulkových slov o „slobode poézie“ však bola reality v podobe jej ohrozenia a nebezpečenstva nastupujúcou komunistickou ideológiou, ktorá ovládla všetky sféry kultúrno-sociálneho života. Aj preto až v ére slobody mu vyšli básnické zbierky Fialové žalmy (1992), Havrania zima (1996), Strmé schody (2000) či Čas Herodes (2003), ktorá vznikla ako odozva na februárový prevrat 1948 a po mnohých rokoch sa po samizdatovom vydaní dočkala aj regulárneho knižného vydania.

O Motulkovom básnikom, duchovnom i tematickom spriaznení s katolíckou modernou a jej predstaviteľmi (Jánom Harantom, Rudolfom Dilongom, Jankom Silanom či Svetoslavom Veiglom) nemáme pochyb. Avšak málokto pozná daného autora aj z pozície spisovateľa pre deti a mládež. Hoci Jozef Brunclík vo svojej literárnej štúdií Detstvá tvorba Jána Motulka v ére slobody uviedol fakt, že i keď mal autor veľmi blízko k detskému čitateľovi, predsa nepatrí k typickým spisovateľom pre daný čitateľský okruh, vytvoril milé, subtilné knižky pre daných percipientov. Zo všetkých sála spätosť s vnímaním fenoménu detstva, ktoré autor nosí stále v sebe už deväťdesiat rokov, pričom svojich detských hrdinov predstavuje ako hybný duchovno-kresťanský motív Kristových apoštolov.

Anton Baláž v rozhovore s Jánom Motulkom, uverejneným v periodiku Bibiana pod názvom Detstvo nosím v sebe, poukázal na autorov debut pre deti Ježiško v prírode (1946), ako na poéziu, „ktorá až do februárového zlomu v roku 1948 bola prirodzenou súčasťou slovenskej detskej literatúry.“ Taktiež dodáva, že išlo o podobný typ poézie, obsahujúcej kresťanské symboly, ako písala svojho času Ludmila Podjavorinská či Mária Rázusová-Martáková. Útla knižka veršov pre deti vznikla spontánne z potreby vydavateľstva, ale sám autor potvrdil fakt, že sa muselo „k tomu pridať“ aj teplo z pahreby, ktoré sáľalo vo mne po čítaní detskej poézie. (...) Do Spolku sv. Vojtecha poslal ktosi zopár kresbičiek, myslím, že ich bolo asi desať, a zapáčili sa. Na kresbičkách je Ježiško na lístku konvalinky, zvoní belasými zvončekmi, diriguje svrčka a pod. Skontaktovali ma s autorkou kresieb Alžbetou Pokornou, navštívil som ju v Senici a dohodovorili sme si spoluprácu. Ona kresby, ja veršiky.“ Uvedená genéza vznikla Motulkovho debutu pre detského čitateľa, potvrdzuje súvislosť myšlienky vytvoriť pre daných percipientov dielo, ktoré si u nich nájde svoju odozvu.

Básne v knihe Ježiško v prírode sú koncipované na princípe strániť sa príliš-

ných moralizátorských tendencií, aké v detskej spisbe prevládali v jej počiatkoch. Keďže verše vychádzajú v druhej polovici štyridsiatych rokov 20. storočia, autor už dobre poznal tvorbu spisovateľov, ktorí prispeli tvorivým spôsobom k povýšeniu tvorby pre detského príjemcu z periférie na tvorbu umeleckých hodnôt (L. Podjavorinská, J. C. Hronský a iní). A taktiež cit pre detailný záber básnického videnia, ktorý si v celej zbierke v zhode s výtvarným vyobrazením zachováva myšlienkovú kontinuitu už s vypovedaným, dáva príjemcovi odpoveď, prečo bol autor mnohými literárnymi kritikmi považovaný za nádej slovenskej katolíckej poézie. Už úvodné verše - „Podte dieťky k Ježiškovi, / rozprávky vám hotoví. / Podáva vám obe ruky, / podte k nemu potichučky.“ - pozývajú malého

ných veršoch systémom realizácie opozítného vzťahu dobro - zlo, správne - nesprávne, napr. „Pavúk pradie pavučinu, / chystá sa ku zlému činu. / Už sa šplhá za povrazom, / lieňočku chce zabiť razom“, avšak jeho zámer sa mu nepodarí uskutočniť, pretože je tu Ježiško, čo dobrých chráni, tak pre našu interpretáciu sa nám zdalo vhodné vyjadriť slovami Františka Míka skutočnosť, že aj v daných veršoch stojí lyrický autorský subjekt za epickým podaním a tvorí druhú tvár epického podávateľa. Tá vo všeobecnej podobe slúži objektívnemu deju ako obligátny sprievod a pozadie. Prejavuje sa však vo svojej motivácii ukázať detským hrdinom, ktorí sú cez svet zvierat vsadení do ľudského sujetu, že Ježiš im dokáže v ťažkostiach - v závere knihy prezentovaných vo veršoch ako utrpenie zvieratiek

da, boli to koledy napísané nachytro a na jednu príležitosť (ani sa nemali kedy zohriať, veď im už na päty stúpajú „víťazný február“!), nezohľadňovali naše ľudové tradície. Dnes by sa žiadalo vytvoriť na pozadí starých tradícií nové koledy, ktoré by zobrazovali aj osobitosti jednotlivých regiónov Slovenska.“

Prvé veršované pásmo v rámci diela Koledy má názov Betlehemci. Anjel, valasi Stacho, Fedor a Bača sú predstavení ako prvotní svedkovia príchodu Božieho Syna do ľudského sveta. Jednotlivé prehovory postáv sú viazané vo verši so združeným rýmom, pretože autor si uvedomuje, že ich budú interpretovať najmä deti. Tie chápu oveľa jednoduchšie verše, ktoré majú združené rýmy. Úvodné anjelské zvestovanie - „Narodil sa nám Pán neba, zeme, / dnes vám to radostne

Herodesom, ako predstaviteľom zla a ohrozenia, ktorého svorne v spoločnom prehovore označujú za krutého kráľa, čo „by Boha zabil“ dal.“ Trojkráľové veršované pásmo má v sebe obsiahnutý aj aspekt modlitby, ktorú spoločne recitujú traja králi, ako prejav vďaky a zároveň prosby: „Ideme k Tebe, Ty najsladšie Dieťa, / ideme k Tebe, z ďalekého sveta, / ideme k Tebe, s prostí ľudia, / za dobrých, za zlých, čo vo tme blúdila, / obetu všetkých nesieme vreľú, / do svojej lásky prijmi zem celú.“ Následné odovzdanie darov v podobe zлата, tymianu (voňavá živica používaná ako kadidlo pri náboženských úkonoch) a myrhy (voňavá živica niektorých orientálnych stromov), ktoré symbolizujú lásku, obetu spásy či utrpenie, ponúkajú v celkovom význame percipientovi profánnu (posvätnú) živú skúsenosť v historickom ľudovom prúde náboženského myslenia v slovenskej kresťanskej kultúre.

Motulkovu snahu o verejnú oživenie religiozity, vitality náboženstva a záujmu percipientov, či už detských alebo dospelých, o spirituálne hodnoty prostredníctvom umeleckej literatúry, napokon ztlačila do úzadia na dlhých štyridsať rokov komunistická ideológia. K detskej tvorbe sa vrátil až v polovici 90. rokov vo veršovanej rozprávke Nezábudka (1996) a v roku 2000 mu vyšlo prvé vydanie útlej knižky veršikov s názvom V Ježiškovej škole. Dlhoročná absencia autora vo verejnom literárnom živote však nebrala nič z jeho poézie, ktorá je „súzvučná s echem a znakmi Večnosti, ponúkajúcou človeku nádej na vyslobodenie v Božom vykúpení.“ Motulko priznal, že hoci musel zo známych dôvodov verejne mlčať, nikdy pole umeleckej literatúry neopustil, pretože „detský svet nosím stále so sebou ako svoju tvár.“ Jeho tvorba zostala naďalej autentickým ľudským i umeleckým krédom človeka a básnika, ktorý pochopil skutočnosť, že detská poézia nie je len poéziou pre deti, ale povedané slovami Stanislava Šmatláka, je aj mostom porozumenia medzi svetom dospelých a svetom dieťaťa. Toto vzájomné porozumenie potom vedie básnika k vnútornej, subjektívnej zainteresovanosti a dáva umeleckým dielam punc tvorivej nevyhnutnosti.

V prípade cyklu veršikov (veršovanej rozprávky) s názvom Nezábudka, ktorá je venovaná najmä najmenším milovníkom poézie a je akousi minigenézou stvoriteľského aktu, rozohráva autor poetickú parafrázu o stvorení, pričom doslova podáva správu z raja: „Pozrite sa na tú parádu: / hľa, Pán Boh sadí záhradu. // Aby znal každý jedinký, / jak Pán Boh sadil kvetinky.“ Obligátne vystavané dvojveršia a štvorveršia na rytmickej báze združeného a striedavého rýmu, obsahovo korešponujú s ilustráciami Kataríny Ševellovej - Šutekovej, ktoré rovnakým dielom participujú na celkom zameraní knižky. Tá je motivovaná skutočnosťou Stvoriteľa, ktorého veršované poslanstvo, autorom koncipované v jednoduchej skladbe, takmer s riekankovým rytmom a príťažlivou myšlienkou s istou dávkou poučenia vo svetle kresťanskej viery, utvára „detskú Genézu“. Jej realizácia je poznačená Stvoriteľovým zistením, že keď „stvoril hory, / zvieratká, vtáčky, ryby, / v tej všetkej kráse zbadal, / že svetu dačo chýba“ To, čo svetu chýba sú kvietky, ktoré sa v diele zároveň stávajú symbolom detskej jemnosti, krehkosti, nevinnosti a nehy. A tak môžu detskí percipienti emočne sledovať postupnú realizáciu stvoriteľského aktu: „Nech ružová je jablôň / a hruška celkom biela. // Sirôtka ani nevie, / akú by farbu chcela. // Teraz ich Pán Boh vezme / - anjeliť naňho hľadiť - / na lúky sadí jedny / a iné do záhrady. // Hotové už je všetko: / Ach, aké je to krásne! / Kvietky sa milo smejú / a nesmierne sú šťastné.“ Aspekt šťastia a detskej radosti však naruší smútok kvetinky bez kvetu, ktorej základné vlastnosti sú skromnosť a pokora, autorom „uznávané a hlboko prežívané hodnoty.“ Názov knihy Nezábudka teda nie je náhodný, pretože práve kvetinka s daným menom zohráva vo veršovanej rozprávke dôležitú úlohu. Na Bo-

Motulkove detstvo v srdci ukryté

čitateľa do sveta božsko-ľudskej prírody, pričom v intenciách náboženskej svetonázorovej výchovy autor zvolil model personifikovanej veršovanej rozprávky, prostredníctvom ktorej autori ako Podjavorinská a Hronský stavali proti obrazu tvrdej a neradostnej skutočnosti v tvorbe pre deti pozitívnejší a krajší obraz sveta radosti, fantázie, hry a pocitu životného šťastia. Malý Ježiško, ktorého autorka ilustrácií zobrazila ako spí v liste konvalinky, motivuje autora veršov pobádať deti k tomu, aby tie, „čo ho znajú, / na lístku mu spať nedajú. / Skôr, než zavre mihalničky, / vezmú si ho do dušičky.“ V takomto súzvuku Ježiška s detským čitateľom sa otvára kapitola nového dňa, v ktorom hlavný aktér za pomoci zvončekov budí nielen prírodu, resp. pekné kvietky, ale i dobré dieťky. Tie, samozrejme, „pekne povstávajú, / no napred sa prezhňajú. / Keď zazvoní zvon z vežičky, / pomodlia sa modlitbičky.“ Detský čitateľ je teda motivovaný i formou takejto veršovanej rozprávky prezentácie k naučeniu sa základným zásadám kresťanskej viery, pričom zásluhou modlitby dochádza k výslovnnej a pozitívnej realizácii vzťahu človeka k osobnému Bohu spásy. Podobný výraz modlitby ako žánru bude o pol storočia neskôr prezentovaný najmä v detskej poézii pre deti od Milana Rúfusa v zbierke Modlitbičky. Po rannej modlitbe sa už naplno rozohráva príbeh malého Ježiška, ktorý v pozícii priateľa detí, ale aj ich morálneho vzoru a učiteľa, spoznáva živú i neživú prírodu. Či už je to vtáčik, ktorý spieva alebo muška, ležuca pri ňom, všetko a všetci počúvajú rozprávku a múdre rady malého hrdinu. Dokonca i „muchotrávka stolček spraví, / tá Ježiška neotrávi.“ Motulko teda cez sedem až osemslabičný verš so združeným rýmom, ktorý je obsiahnutý - pre detskú tvorbu - v typických štvorveršiach, prezentuje Kristovo poslanstvo svojim malým apoštolom, aby im v zmysle kresťanského učenia odkázal, že „kto pracuje, už tak býva, / po práci vždy odpočíva. / Prívonia si ružu bielu, / oddychuje cez nedeľu.“ V intenciách doteraz uvedených veršov možno sledovať zjavnú epickú prevahu obsahu, pričom lyrická povaha textu sa tu realizuje prostredníctvom autorskej subjektivity prítomnej vo verši. Podobný výraz vo verši v detskej epike sledoval František Miko v básni od Ludmily Podjavorinskej s názvom Výplata. Keďže Motulko následne postupuje v nami analyzova-

v zime, ktorých bolia bruška od hladu a prosia Ježiška o radu - otvoriť svoje dlane, pričom sa zvieratkám prihovára nasledovne: „Nakfímim vás, nebojte sa, / nalúpem vám šišíek z lesa.“

Apoštol, ako termín používaný v Novom Zákone a v preklade z gréčtiny znamenajúci poslanca, má v zmysle hybného duchovno-kresťanského motívu Motulkovej detskej spisby svoje opodstatnenie aj v jeho ďalšom diele pre deti a mládež s názvom Koledy (Betlehemci, Traja králi), ktoré vyšli v roku 1947 vo Vydavateľstve Spolku sv. Vojtecha pod autorským pseudonymom Anton Holica. Ide o divadelné hry kratšieho rozsahu, ktoré najmä u starších percipientov vyvolávajú spomienku na koledníkov svojho detstva, pričom Anton Baláž dodáva, že v rokoch komunistického totalitného režimu sa potlačením až zákazom náboženskej koledy navždy „vymazal, ba zničil celý jeden nádherný svet, ktorý prinášal veľký citový zážitok práve deťom.“ Genéza vzniku Motulkových koledí pre deti a mládež sa viaže, podobne ako v debute Ježiško v prírode, k požiadavke vydavateľstva, aby sa koledám ako náboženským hram, vrátil - po rôznych inkarnáciách nenáležitých prvkov až vulgárnosti, ktoré prenikli do nich - pôvodný zmysel. „A tak som otvoril Jednotný katolícky spevník, prelúskal kostolné piesne vianočného obdobia a vytvoril tematické veršované pásmo, ktoré otvára prinášanie darov pastierov a ďalej troch kráľov v betlehemskej jaskyni, v tomto prípade vo vianočne vyzdobených domoch. Prav-

zvestujeme.“ - vyruší z pokojného bdenia valachov a Baču. Počiatkový pocit ohrozenia a strachu, ktorý autor zobrazuje aj prostredníctvom nepokojných ovečiek a dovtedy nezvyčajným zhromažďovaním sa ľudu, „že aj na lúkach spať budú“, premôže pochopenie a následné ohlásenie dobrej noviny postavou Baču: „Tak ako vidím svoje dlane, / dnes v noci dľa písem sa stane, / čo štyri tisíc rokov čakali už národy, / podľa tých písem dnes sa narodí. / To bude Boha-Otca Syn, / by vykúpil nás z našich vín.“ Táto skutočnosť sa spoločne s anjelskou výzvou napokon stáva v danom veršovanom pásmo základným hybným motívom vydania sa valachov a Baču na cestu za malým Ježiškom. Práve tieto postavy mu prinášajú, v zmysle kresťanského svetonázoru, skromné dary (čisté srdce, hručku syra a najkrajšiu ovcu z košiara). A tak prostredníctvom týchto Kristových detských apoštolov prezentuje autor skutočnosť, že „svet potrebuje vieru, samotné poznanie nestačí. Človek potrebuje mať vedomie, že v svete nie je uväznený, že jestvuje východisko, „vzdych, svetlo a láska ...“

Druhé a zároveň aj záverečné veršované pásmo s názvom Traja králi nadväzuje na predošlé v zmysle prinášania darov narodenému Ježiškovi, v tomto prípade do vianočne vyzdobených ľudských príbytkov. Deje sa tak prostredníctvom troch postáv, podľa kresťanskej tradície troch kráľov Gašpara, Melichara a Baltazára. Autor sa z hľadiska rýmovej výstavby verša pridáva tenorom združeného a striedavého rýmu, pričom prehovory postáv sa realizujú prostredníctvom dvojveršia, štvorveršia, šesťveršia a osemveršia. Veršované pásmo je v obsahového hľadiska založené na prezentovaní známeho biblického príbehu prostredníctvom detských príjemcov, ktorí sa stávajú jeho ohlasovateľmi pomocou vianočnej koledy. Udalosti dáva do pohybu hviezdny úkaz na nebeskej oblohe, ktorý pobáda troch kráľov z východu, aby sa vydali na cestu, podľa starozákonného proroctva do mesta Betlehem. Motulkovi teda poslúžila biblická predloha na vytvorenie veršovaného príbehu, prostredníctvom ktorého Kristovi detskí apoštolí (poslovia), ako základný duchovno-kresťanský motív jeho spisby pre deti a mládež, predstavujú púť troch kráľov za novonarodeným Kráľom a ich stretnutie s

žiu otázku, prečo nemá kvietky, odpovedá, že „nik, prosím, nevidel ma, / lebo som vzadu stála...“ V zmysle známeho Kristovho posolstva prví budú poslední a poslední budú prví, nadobúda nezábudka, ako istý reprezentatívny duchovno-kresťanský motív Božieho, a teda aj Kristovho apoštola, najkrajšie kvietky. V radostnom závere je teda „koniec smútku. / Tak Pán Boh obdaroval / za skromnosť nezábudku.“

Doteraz posledná knižka veršov s názvom V Ježiškovej škole, ktorou autor vkusne vyplňa medzery v tvorbe pre deti s náboženskou tematikou, vyšla ako prvé vydanie v edícii Deťom vydavateľstva Lúč v roku 2000. Je vlastne pokračovaním debutovej knihy Ježiško v prírode. Motulko dodáva, že dané verše teda nie sú celkom nové, „len som ich nedávno vyhnal z hlavy a doplnil niektorými z tých starých, aby vytvorili akýsi prírodný, takmer ročný oblúk.“ V zhode s predchádzajúcimi básnickými knižkami sú veršiky doplnené aj bohatými ilustráciami, tentoraz z výtvarnej dielne Igora Strinka. Dve hlavné detské postavy Mária a Miško, ktoré možno opäť považovať za reprezentatívny duchovno-kresťanský motív Kristových apoštolov, spoznávajú v úvodných veršoch svojho učiteľa. Je ním Ježiško, ktorý v náboženskom duchu učí deti láske k všetkému stvoreniu. Prostredníctvom detských hrdinov sú všetci percipienti pozvaní do takej školy, v ktorej sice „domáci úlohy nie sú“, ale sú v nej prítomné isté pravidlá, úlohy a ciele: „Nik nespadol / múdry z neba, / preto sa nám / učiť treba. / Učenie je / všade v móde, / v škole, doma / i v prírode.“ Táto skutočnosť teda potvrdzuje i význam učenia sa po celý život. Motulkove staršie i nové verše na nasledujúcich stranách pôsobia kladne na rozvoj fantázie a hravosti detského čitateľa. V zmysle plnenia estetických kritérií pre typ a povahu detskej knižky náboženského charakteru rozvíjajú aj dôležitosť estetického vnímania okolitého sveta. A tak v súzvuku rytmu verša, konštituovaného na prozodických vlastnostiach jazyka a symfonickej melódie viet, ktorá je nositeľom i sekundárneho expresívneho výrazu, platí recipročný proces. Hravá forma verša, privádzajúca čitateľa k základným faktom náboženskej nauky, sa obsahovo realizuje vďaka Ježiškovi, ktorý približuje deťom zmeny v prírode podľa ročných období. Jarná dúha a prebúdanie prírody, prostredníctvom kvitnúcich kvetov na lúke, či letné slniečko, ktoré je „v plnej sile, / sviatí na zem, / na motýle, / a Ježiško / od radosti / na tej lúčke / dieťky hostí“, nezabúdajúc na zimné obdobie detskej radosti zo snehu a ľadu, pôsobia aj výchovne na rozvoj mravných a charakterových črt detí. Správny vzťah k prírode, k jej obyvateľom (smrčia rodina, vtáčiky, veвериčka), ale aj plodom (hríby, maliny či pšenica, ktorej zrnká sa po zomleťi na múku premenia na Hostiu) dokazujú skutočnosť, že „Ježiško / je krásna škola, / všetkých nás / ku sebe volá. / Chodí s nami / bok po boku / v húštine / i pri potoku.“ Motulko taktiež na príklade Ježiškovej Božej rodiny, povzbudzuje nielen detských čitateľov ku kladnej realizácii rodinných vzťahov cez tradičný kresťanský model mama, otec, deti: „Zvonia, zvonia, / zvon ma volá / k Ježiškovi / do kostola. / Obľechem si / pekné šaty, / s Ježiškom / sa domov vrátim. // Spolu s mamou, / spolu s tatom / i s Ježiškom / kamarátom.“

Detskí hrdinovia sú teda v Moulkovej poézii, ktorá je venovaná práve im, duchovno-kresťanským motívom Kristových apoštolov. Pretože aj sám autor chápal vznik týchto veršikov ako literárne i nábožensky motivovaný základ pre malých percipientov. Veď aj jeho „malé dcéry, ktoré v nasledujúcich rokoch prišli na svet, hneď ako sa začali učiť hovoriť, už sa s nimi spriatelili a postupne vedeli všetko naspamäť. A dnes, keď už samy majú svoje deti, ešte tieto veršiky recitujú, a tak odovzdávajú štafetový kolík ďalšiemu pokoleniu. (...) Ja by som bol veľmi rád, keby nám naša najmladšia generácia neuletela z detského raja. „

JÁN GALLIK

K päťdesiatke

ThLic. Jána Košiara

Na Hromnice, 2. februára 2010 sa v Dóme sv. Martina zišli na svätej omši priaznivci a priatelia dp. Jána Košiara, aby spolu s ním oslávili jeho životné jubileum - 50 rokov. Spolu s ním koncebrovali Mons. Ján Sokol, emeritný arcibiskup Trnavskej arcidiecézy, Mons. Dominik Kalata, SJ, emeritný svätici biskup z Freiburgu, Prof. Mons. Štefan Vragaš, dp. Imrich Tóth, slovenský misionár z Paríža, P. Ján Ďurica, SJ a P. Šebastián Labo, ktorý aj kázal. Jubilanta do Dómu sv. Martina pozval dp. pán farár ThDr. Marián Červený. Po svätej omši sa konalo agapé, na ktorom jubilanta pozdravil Prof. Milan S. Ďurica, SDB týmito slovami:

(r.)

Priznám sa, keď som dostal pozvánku na túto oslavu, moja prvá spontánna reakcia bola: To si niekto robí žart zo mňa alebo z neho. Lebo Janka som poznal koncom osemdesiatych rokov v Ríme, potom sme sa stretávali u Šebka Labu v Koblenzi aj u mňa v Padove, a po zmene politickej situácie v roku 1990 tu v Bratislave. Vždy na mňa pôsobil ako dynamický celkom mladý kňaz plný aktivity na rozličných poliach a pri tom aj veľkých plánov. Až keď som začel do spomínanej sa pamäti, musel som si priznať, že tá päťdesiatka je reálna.

Veď Janko uzrel svetlo sveta pod posvätným vrchom Levočskej Panny Márie 1. februára 1960 ak dar jeho rodičom práve na tento jej krásny sviatok. Tam aj maturoval a potom študoval na Elektrotechnickej fakulte tu v Bratislave. V roku 1983 sa dostal do Ríma, lebo cítil, že ho Pán Boh volá do kňazského stavu. Ako alumnus Pápežského kolégia Nepomucenum si doplnil vzdelanie na dvoch fakultách pápežských univerzít filozofickým aj teologickým štúdiom a v roku 1987 ho sám pápež Ján Pavol II. vysvätil za kňaza. Už počas týchto štúdií a ich pokračovaní už ako kňaz, aby získal licenciát v teológii, začal spolupracovať s biskupom Mons. Pavlom Hnilicom. Bol to prvý slovenský tajný biskup, vysvätený začiatkom roka 1950, ktorý však musel ešte koncom toho istého roka opustiť Slovensko, ale predtým stihol vysvätiť za biskupa nášho terajšieho kardinála Jána Chryzostoma Korca, aby zaistil prenasledovanej Cirkvi kontinuitu apoštolskej služby v spojení s Rímom.

Biskupa Hnilicu uznali, ctíli si a

sv. Martina. Popri tom neprestával spolupracovať aj s Vatikánskym rádiom, kde ho v roku 1999 povolali pracovať slovenskí jezuiti na dlhší čas (do roku 2005). V tom čase (2003) bol v Ríme poctený vymenovaním za Rytiera pápežského Rádu Svätého Hrobu v Jeruzaleme a v roku 2005 nastúpil do diplomatických služieb Suverénneho vojenského rádu z Malt, v ktorom sa po dvoch rokoch stal rytierom a magisterským kaplánom. Dnes vykonáva funkciu tajomníka veľvyslanectva Rádu v bieloruskom Minsku. Je to dôležité a sľubné poslanie najmä v rámci intenzívnych snáh pápeža Benedikta XVI. o čím skoré úprimné zjednotenie všetkých kresťanov, ale najmä s najdôležitejšou východnou cirkvou v Rusku.

Popri tom všetkom Janko Košiar našiel si čas aj na historicko-vedecké práce, uverejnené tak v slovenskom, ako aj v talianskom jazyku, či už samostatne, alebo v spolupráci s autormi ako Šebastián Labo, Štefan Vragaš a František Sočufka.

Nuž - pretože v súčasnosti sa klasický termín „polovice života“ aj štatisticky presunul z tridsiatich piatich na päťdesiatku rokov, - ostáva mi iba srdečne zablahoželať a ďakovať našmu Jankovi za to, čo doposiaľ vykonal pre dobro Kristovej cirkvi a slovenského národa, a súčasne vysloviť želanie, aby ho Pán Boh zachoval pri dobrom zdraví a mladistvom eláne, a aby ešte hojnejšie žehnal jeho šľachetné podujatia aj v celej dnes začínajúcej druhej päťdesiatke.

TEODOR KRIŽKA

Poklady

Za Imrichom Vaškom

Mám dvoje oči, aby som ich uprel až k dialkám modro nadoblačným. Aby som doprial azúrový kúpeľ oslavnej túžbe, slzami ich zvláčnim.

Mám dvoje nôh, to aby som vám vyšiel v ústrety, neha, čistota a krása. Ochraňujte mi kroky. V čase prišer nestačí ísť a nezľaknúť sa, zdá sa.

Mám dvoje rúk, tak dvíham ich a spínam, o milosť prosiac, nech ma vrátia spiatky, ak cestou k Bohu odvrátim sa inam, desiatky mojej ružencovej matky.

Mám dvoje oči, rúk a nôh - tri páry vznešených bratov. V hrudi mi však tlčie jediné srdce, nech ten na oltári premení kríž aj pre mňa na náručie.

Papier veľa znesie

Pred Vianocami 2008 som zašiel do jedného z bratislavských knihkupectiev. Okrem iných upútala moju pozornosť fotografiami bohato ilustrovaná, faksimiliami dobových dokumentov a nahrávkami na CD doplnená kniha veľkého formátu: „Druhá svetová vojna. Česi a Slováci“. Autor: František Emmer, vydalo Vydavateľstvo a nakladateľstvo Computer Press, a.s., Brno r. 2007. 64 dvojstrán, prvé vydanie. Preklad: Livia Nekolová, zodp. redaktor: Tomáš Krejčířik, odb. lektori: Libor Vykoupil a Robert Kvaček, odb. revízia prekladu: Miroslava Fabriciusová. Publikácia „dokumentuje priebeh druhej svetovej vojny v bývalom Československu od sudetskej krízy v roku 1938 až po národné povstanie a oslobodenie v máji 1945. Obsahuje viac ako 200 unikátnych fotografií z Národného archívu, z ktorých mnohé boli publikované po prvýkrát, 33 archívnych dokumentov včlenených priamo do strán textu a CD s 13 autentickými nahrávkami, ktoré dotvárajú dobovú atmosféru.“ (Citované z textu na zadnej strane obálky).

Knihu, okrem predhovoru, tvorí 28 kapitol, z nich každá je na dvoch stranách, mapová príloha a už spomenuté CD. Vyšla v českej a slovenskej mutácii. Prevažná väčšina textovej časti a fotodokumentácie sa týkajú udalostí v českých krajinách. Výlučne Slovensku sa z 28 kapitol venujú iba dve: „Slovenská republika“ a „Slovenské národné povstanie.“ Knihu som nekúpil, mala nielen dosť veľký formát, ale aj dosť vysokú cenu. Počkal som, kým ju zakúpila a do svojho fondu zaividovala Ústredná knižnica SAV.

Už pri listovaní publikácie v obchode ma zaujala legenda k fotokópii rozsudku nad učiteľkou na dôchodku Jaroslavou Vančurovou z Prahy XIX na strane 51. Jej text znie: „Dole Rozsu-

dok zvláštneho súdu zo 17. septembra 1943: trest smrti za počúvanie zahraničného rozhlasu“. Na fotokópii nemeckého originálu rozsudku sa však píše, že „Die Angeklagte wird wegen Abhörens feindlicher Rundfunksender ... zu zwei Jahren Zuchthaus, auf vier Monate der Untersuchungshaft angerechnet werden, zu zwei Jahren Ehrenverlust und zu den Kosten des Verfahrens verurteilt.“ Keď to preložíme do slovenčiny: „Obžalovaná sa za počúvanie nepriateľských rozhlasových vysieláčov ... odsudzuje na dva roky väzenia, so započítaním štyroch mesiacov vyšetrovacej väzby, na dva roky straty cti a na úhradu súdnych nákladov.“ Nuž, za počúvanie zahraničného rozhlasu - v tom čase pravdepodobne britského - dostať dva roky žalára sa dnes zdá už neuveriteľné. Ale ako a prečo si autor dovolil zmeniť dva roky väzenia na trest smrti, je ťažko vysvetliteľné. A keď už tak urobil autor publikácie, jej zodpovedný redaktor, dvaja odborní lektori ani odborná revizorka prekladu si takýto preklad rozsudku nevšímli?

Publikácia podáva stručný prehľad udalostí v Čechách, na Morave a na Slovensku v rokoch 1938-1945. V prípade Slovenska príliš stručný. Okrem spomenutého faux pas na str. 51 prekvapili ma však aj niektoré iné vecné nezrovnalosti a tiež prehršky voči spisovnej slovenčine. Napríklad na str. 50 v kapitole „Perzekúcie a holokaust“ sa píše, že „Asi 35 000 Židov zahynulo priamo v Terezíne, ďalších 83 000 po deportáciách do vyhladzovacích táborov“. Hneď v nasledujúcom odseku sa však uvádza, že „Počas nacistickej okupácie zahynulo 80 000 českých Židov a asi 6 000 Rómov“. Koľko českých Židov teda zahynulo: 118 000 alebo 80 000?

MARIAN VRANOVSKÝ

(Dokončenie zo 4. strany)

Pri ich inšpekcii v roku 1957 okresný cirkevný tajomník hodnotil vôbec už prítomnosť rehoľníčok ako nežiadúcu: „Občania tamojších osád pravdepodobne sa stýkajú s rehoľnicami v ústave ako i po domoch, ovšem toto robia potajomky, rehoľnice chodia po domoch a robia misijnú činnosť modlitbami a pod. Ústav je tesne spojený v jednom dvore s tamojším JRD III. typu, funkcionári tohto JRD sú všeobecne nespokojní s ústavom ako i s rehoľnicami, pretože zo stránky hygienickej ústav vyžaduje čistotu, a na základe toho vznikajú hádky, pretože po dvore tečie hnojka... Náš náhľad by bol ten, že tento ústav by bolo dobre niekde premiestniť z hľadiska politického, tak by družstevníci nemali styku s rehoľnicami ako i samotné tamojšie občianstvo.“

Od jari 1950 bolo na školách zakázané modliť sa pred a po vyučovaní. Počas leta a v jeseni 1950 sa uskutočnila akcia odstraňovania krížov zo škôl a žiaci sa na začiatku školského roka prestali zhromažďovať v kostole. Boli to necitlivé zásahy proti katolíckemu obyvateľstvu Kysúc. Po skúsenostiach s otvoreným odporom v lete 1949 a následnými represívnymi zásahmi nastúpila určitá apatia a opatnosť. Nesúhlas sa vyjadroval viac v užšom kruhu príbuzných a priateľov. Okresný cirkevný tajomník v Kysuckom Novom Meste hlásil na SIUC do Bratislavy: „Celková cirkevno-politická situácia v našom okrese je dosť uspokojivá až nato, že počnúc novým školským rokom boli dané inštrukcie všetkým riaditeľom škôl, aby kríže v školách všetkých stupňov boli sňaté, a veriaci z tohto dôvodu už si medzi sebou debatovali, že už aj kríže zo škôl vyhadzujú a že tiež i náboženstvo sa vyučovať nebude. Tiež sa začali zaoberať s otázkou, že prečo už žiaci nešli ani do kostola ako v minulých rokoch a pripomínali, že predsa to náboženstvo sa utláča.“ Nasledovala plánovaná akcia vystupovania z cirkvi. Táto akcia sa najviac dotýkala štátnych zamestnancov a ich rodín, pretože boli existencne závislí od režimu. V okrese Kysucké Nové Mesto v roku 1951 vystúpili z cirkvi iba 3 osoby. Po plnom rozvinutí propagačnej akcie v nasledujúcom roku 1952 vystúpilo z cirkvi v tomto okrese 61 osôb, z toho bolo 52 mužov a 9 žien. Najpočetnejšiu skupinu predstavovali štátni a verejní zamestnanci - 36 osôb.

V roku 1952 sa začala akcia za zníženie počtu žiakov na vyučovaní náboženstva na školách. Podľa novej zásady náboženstvo smeli navštevovať iba deti, ktorých rodičia prihlásili. Riaditelia škôl spolu s učiteľmi mali dosiahnuť, aby sa počet prihlásených na náboženstvo zredukoval. Vyvinula sa pestrá škála metód, aby sa tento cieľ dosiahol. Od odhovrania rodičov aby nepodali prihlášku, cez rôzne odpútačie akcie v rámci školských krúžkov až po určenie náboženstva na neskoršie popoludňajšie hodiny a zámerné zdržiavanie detí aby prišli neskoro na hodinu náboženstva, alebo ich skoršie púšťanie z vyučovania, aby museli dlhšie čakať. Kňazi nesmeli verejne propagovať potrebu prihlasovania detí na náboženstvo. Zápas o deti bol ťažký, no Kysučania sa nepoddávali. Účasť detí na vyučovaní náboženstva bola kolísavá a závisela od politických pomerov a angažovanosti miestnych a okresných straníckych a štátnych funkcionárov, riaditeľov škôl a učiteľov. Ateistickú propagandu a boj proti náboženstvu na školách ťažko niesli mnohí miestni kňazi. Turzovský farár K. Točík podal jasne situáciu, ktorá sa vytvorila od roku 1952: „Od septembra 1952 vedie sa po školách protináboženský boj. Učiteľia - ako zradci Judáš - kde len môžu hatia vyučovanie náboženstva. Mesačne menia rozvrh hodín a neupovedomia o tom nás, aby sme nemohli hodiny zadržať, pod titulom obedov, hodiny radosti, rozprávok, lákajú deti z hodín náboženských, ministrom dávajú 2 z mravov keď chodili po kofade, prihlasovacie listy na náboženstvo nedoručili každému, aby nemohli chodiť na náboženstvo. Kto nenie prihlásený nesmie ostať na hodine, pri vyučovaní deťom vykladajú, že človek du-

Kysuce v zápase o zachovanie svojej náboženskej identity v II. polovici 20. storočia

še nemá, Boha nenie, na náboženstvo že nemusia chodiť, či ti je milšie to náboženstvo alebo obed? Deti, ktoré nechodia na náboženstvo sú uprednostnené. Učiteľov pod tlakom prepustenia za služby nútili, aby svoje deti na náboženstvo neprihlásili. Neprihlásili len jednotlivci. Z učiteľov hanebne sa držali v protináboženskom boji: správca strednej školy Holomaň, učiteľka Šurláková z Makova, učiteľ z ľudu Daniš, učiteľka Češka Fundárková, učiteľka Češka Dorociaková - Vaserbauerová.“

Pre Kysuce je príznačné, že hodiny náboženstva navštevovali aj deti miestnych komunistov, medzi ktorými boli aj funkcionári štátnej správy, príslušníci ZNB a pod. V roku 1955 malo prihlásených svoje deti na náboženstvo v okrese Čadca 228 členov KSČ, z toho 5 predsedovia MNV, 2 tajomníci MNV, 1 poslanec SNR, 1 poslanec KNV. Najväčší počet detí prihlásených detí zo straníckych rodín (42) bol v Turzovke. Táto situácia pretrvávala aj v nasledujúcich rokoch. Cirkevní tajomníci sa tešili, keď vo svojich správach mohli zaznamenať, že kňazi dochádzajú na hodiny náboženstva neskoro, alebo absentujú. V skutočnosti bola situácia v pastorácii veľmi náročná, pretože počet obyvateľov rástol, no počet kňazov sa umelo redukoval a kňazi, často už vo vyššom veku, nie vždy stačili vyučovať náboženstvo v stanovenom rozsahu. Pod absenciu žiakov sa samozrejme podpisoval najmä nevhodný čas určený pre hodiny náboženstva. Aktívny kňaz, ktorý stačil v plnom rozsahu vyučovať náboženstvo, oslovil mládež a súčasne sa venoval pastorácii, bol nepohodlný. Na hodinách náboženstva často hospitovali riaditelia škôl. Každé sporenie a oživenie sa bralo ako neželaná propaganda. Napríklad cirkevný tajomník píše, že „Vo farskej obci Ochodnica som farára Furiela upozornil, aby upustil od doprovodu harmoniky pri vyučovaní náboženstva, ktorú metódu používal, čo aj farár Furiel prišľúbil, ale dosiaľ tak neučinil. A preto za týmto uvedeným účelom bude s ním táto otázka znova prejednaná.“ Deti nemali k dispozícii učebnice náboženstva, preto kňazi museli ústne vysvetľovať dôležitosť základných pravd viery a najmä nabádať ich k pravidelnej účasti na bohoslužbách. V okrese Kysucké Nové Mesto dosahovala v roku 1956 absencia detí prihlásených na náboženstvo priemerne 30 %, na niektorých školách až 50 %. Tento fakt hodnotil cirkevný tajomník ako pozitívny trend. Absencie detí sú tam, kde „... sa učiteľia venujú športovým hrám, výletom a pod. Tak ako tomu je na OSŠ v Rudine, kde zo 111 prihlásených žiakov na náboženstvo ich chodí len 40-50 žiakov. Tam je to zjavné aj tým, že sú tam aj učiteľia straníci a chápu vec vývoja mládeže. Škoda, že takých učiteľov nemáme viac. Celkom pokrokových učiteľov, ktorí sú voporiadaní aj s náboženským tmárstvom máme v okrese 7. Ostatným ešte otázka náboženstva nie je jasná, ba niektorí sú až moc vecou náboženskej otázky zatŕpení.“ Učiteľia boli na Kysuciach pod stálym tlakom. Žiadala sa od nich ideologická uvedomelosť a aktívny boj proti náboženstvu. Väčšina učiteľov sa na túto službu aj napriek nátlaku nepodujala a často navštevovali tajne bohoslužby a dávali kresťi svoje deti v miestach mimo svojho pôsobiska. Skutočnosťou bol aj fakt, že Kysuce nepatrili k regiónom, ktorý by bol medzi učiteľmi osobitne vyhľadávaný. Učiteľia, ktorý sa v svetozorovej otázke dostali do sporu s vládnou ideológiou marxizmu-leninizmu, boli prepustení zo školských služieb. Patril medzi nich Dominik Choluj, profesor na Obchodnej akadémii v Čadci, prepustený zo školstva v roku 1952, ale aj učiteľka v Krásne nad Kysucou Anna Hlavatá, prepustená zo školstva v roku

1980, ponižovaná za aktívny kresťanský život vyšetrovaním na psychiatrii.

Tlak komunistického režimu proti cirkvi sa prejavil v sérii súdnych procesov, ktorým padlo za obeť viacero kňazov a laických aktivistov, spätých s Kysucami. Koloman Grman, kaplán v Turzovke bol v roku 1951 odsúdený ľudovým súdom v Žiline za údajnú protištátnu činnosť na 16 mesiacov väzenia za „zneužitie náboženskej funkcie“ podľa § 123 tr. z. Je zaujímavé, že pri procese v jeho prospech svedčil okresný cirkevný tajomník v Čadci Emil Rovňanik, čo mu bolo neskôr nadriadenými štruktúrami vytýkané. Kysucký rodák, kňaz v trnavskej diecéze Dr. Ján Chromjak bol na základe vykonštruovaných obvinení v roku 1950 odsúdený na 2 roky a 10 mesiacov väzenia. Po prepustení sa usadil v Kysuckom Novom Meste, kde pracoval vo výrobe. Neskôr v roku 1963 bol znova odsúdený na 16 mesiacov väzenia. Kaplán v Novej Bystrici Štefan Kasper bol odsúdený v roku 1949 okresným súdom v Trenčíne na 1 rok väzenia.

Na Kysuciach hľadal azyl známy slovenský filozof a teológ Ladislav Hanus zo Spišskej Kapituly, ktorý sa pred orgánmi ŠtB ukrýval od januára 1951. Na Veľkú noc 1951 odcestoval tajne na Kysuce a ostal tu vyše roka. Prichýlili ho Kysučania v podhorských lazoch v Zákopčí a neskôr v Kalinove pri Krásne nad Kysucou. Hanus zrástol s drsným kopaničiarskym prostredím, stal sa domácom kňazom svojich dobrodincov, bezprostredným svedkom ich každodenného života. Oni zasa jeho ochranami a dobrodincami. V auguste 1952 Hanus spozoroval v okolí samoty, kde sa ukrýval, rôzne zvláštne zvuky a signály. V jeden deň sa nečakane objavilo aj malé osobné lietadlo, ktoré podozrivo prelietavalo nad samotou. Dňa 4. septembra 1952 prišiel k samote neznámy človek, ktorý s ružencom v ruke úpenlivo prosil, aby ho ukryli, že je prenasledovaný katolícky kňaz. Hanus sa hneď dovtipil, že ŠtB sa mu dostala na stopu a okamžite zmenil miesto úkrytu. Bolo však neskoro. V noci zo 4. na 5. septembra 1952 ho zadržali. ŠtB spojila Hanusov osud s osudom rímskokatolíckeho farára v obci Nesluša Martinom Konopom. Konopa bol absolventom pápežského kolégia Russicum v Ríme. Do Nesluše prišiel v roku 1950. Orgány ŠtB ho zadržali dňa 5. 2. 1953. Je dôkazom osobnej statočnosti obyvateľov Nesluše a obce Rudinskej, že aj napriek riziku spísali štyri dni po zaistení petíciu za prepustenie svojho kňaza. Túto petíciu bola odoslaná do Prahy prezidentovi K. Gottwaldovi s odporúčaním MNV. Reakcia komunistických orgánov prišla čoskoro. Pozadie petície vyšetroval Krajská komisia pre skúmanie činnosti NV v Žiline spolu s okresnou komisiou v Kysuckom Novom Meste. KV KSS v Žiline potom „vysvetlil“ občanom vo svojom stanovisku údajnú oprávnenosť uväznenia M. Konopu. Za organizátorov petičnej akcie boli označení Martin Suchanec a Ján Šulgan a za ich hlavného pomocníka predseda MNV v Nesluši Augustín Vlček. Výhrazne pôsobil pripis poverenictva vnútra: „Matej Suchanec za svoje reakčné činy sa bude ešte zodpovedať, lebo keď bol s. Stalin chorý, prehlásil, že vypil 3 pol deci a keď zomrie, že sa tak spije, že bude kolenačky chodiť po obci. Menovaný nastúpil v prvom rade výnimočné vojenské preškolovacie cvičenie.“ Podľa stanoviska ministerstva vnútra malo byť na iniciátorov podané trestné oznámenie a proti funkcionárom MNV sa malo postupovať po dohode s krajským tajomníkom KSS v Žiline. Je zaujímavé, že perzekvovaný bol aj predchodca M. Konopu na fare v Nesluši Boris Ivanov, ktorého postavili v roku 1950 pred štátny súd v Bratislave za

údajné „štvanie“ podľa povestného zákona č. 231/1948 Zb.

L. Hanusovi sa kládlo za vinu štvania proti režimu medzi mladými bohoslovcami v Spišskej Kapitule a M. Konopa zasa medzi sestrami z kongregácie sv. Cyrila a Metoda. Obžaloba obom pripísala za vinu dodávanie špiónážnych správ pre vatikánsku nunciaturu v Prahe. Proces s 12 obžalovanými, ktorí väčšinou patrili ku Kolakovičovskej skupine katolíckych aktivistov spoločenstva Rodina, sa konal pred Najvyšším súdom v Prahe v dňoch 12. - 15. 10. 1954.

S prípadom L. Hanusa a M. Konopu i s Kysucami súvisí prípad významného slovenského katolíckeho laika, MUDr. Vladimíra Sterculu. Stercula pracoval od roku 1950 ako obvodný lekár v Starej Bystrici. ŠtB ho zadržala začiatkom februára 1954 podvodom, pod zámienkou, že má ísť k pacientovi. Náboženské aktivity v rámci laického apoštolátu boli v obžalobe a rozsudku kvalifikované ako velezrada. Krajský súd v Žiline odsúdil skupinu V. Stercula a spol., celkovo 7 osôb dňa 3. 12. 1954 na hlavnom pojednávaní v Ružomberku.

Medzi perzekvovaných katolíckych laikov z Kysúc treba započítať aj Jána Gunčagu, rodáka zo Staškova. J. Gunčaga študoval od roku 1947 na Lekárskej fakulte v Bratislave. Popri štúdiu sa usiloval rozvíjať aj náboženskú stránku svojho života spolu s inými kolegami. Zúčastnil sa niekoľkých tajných stretnutí v Bratislave a v Olomouci, kde sa hovorilo o potrebe zakladania tajných náboženských krúžkov. Sám založil niekoľko takýchto krúžkov medzi študentami Lekárskej fakulty v Bratislave. Orgány ŠtB ho zadržali 20. 6. 1952. Bol obžalovaný z trestného činu združovania proti republike. Krajský súd v Bratislave ho odsúdil 30. 4. 1954.

Katolícky kňaz Štefan Raček, rodák z Zákopčia pôsobil ako kaplán v Starej Bystrici a vo Veľkom Rovnom. Odtiaľ musel 1. 12. 1951 nútené nastúpiť do útvaru PTP (Pomocné technické prápor) pre nepriaznivý kádrový posudok bývalého predsedu MO KSS vo Veľkom Rovnom Ernesta Bavlšika, ktorý mal so Š. Račekom spor. Obyvatelia Veľkého Rovného iniciovali rozsiahlu petičnú akciu za prepustenie Š. Račka, ktorú podporili aj MO KSS vo Veľkom Rovnom a v Zákopčí. Žiadosť o prepustenie s dátumom 5. 5. 1952 adresovali predzidentovi ČSR K. Gottwaldovi. Š. Raček bol prepustený z PTP v roku 1954.

Odsúdeniu sa nevyhol člen rádu piaristov Gejza Bolda, rodák z Makova, známy pedagóg, spisovateľ a prekladateľ. Za katechetické aktivity medzi školskou mládežou ho ľudový súd v Košiciach v roku 1953 odsúdil na dva roky väzenia. Po prepustení pracoval ako robotník, neskôr ako zamestnanec knižnice.

Osud politického väzňa postihol aj rímskokatolíckeho kňaza Jána Tarábku, rodáka z Kysuckého Nového Mesta. V čase, keď pôsobil ako farár v Čavoji, bol zaistený orgánmi ŠtB. Obvinili ho z trestného činu nadržovania (§ 163 tr. z.). Krajský súd v Žiline ho 20. 5. 1954 odsúdil na 2 mesiace väzenia. Po odpykaní trestu bol zaradený do pastorácie ako farár v Nesluši. Okrem J. Tarábka zaistila ŠtB na prelome rokov 1953/54 viacero Kysučanov pre ich náboženské presvedčenie: „23. 12. a 4. 1. 1954 boli uväznení bývalí kapláni - nateraz Pavel Šebik v Považskej Bystrici, Ján Tarábek v Čavoji a Ondrej Závodský v Makove pre podozrenie spojenia s kňazom J. Dumíkom, ktorý sa dlhšiu dobu uschovával u Jozefa Hanzela v Turzovke - Predmieri. Pre túto konšpiráciu boli mnohí kňazi a lekári uväznení z rôznych krajov Slovenska. Tiež mnohí tunajší občania.“

V čase prenasledovania cirkvi neboli zriedkavosťou otvorené fyzické útoky

na kňazov z ideologických alebo kriminálnych dôvodov. Týka sa to Michala Šinského, ktorý pôsobil ako správca farnosti v obci Raková. M. Šinský bol vystavený otvorenému útoku najatého vraha v roku 1951: „Prepadol ma maskovaný muž a s pištoľou sa mi vyhrážal, že ma zastrelí. Na fare už všetci spali. Prosil som Duchu Svätého o pomoc. Pomohol - vykrikol som: „Vaša mamička chodila na prvé piatky k sviatostiam a prosila Božské Srdece za vás.“ Položil hlavu na stôl, pustil sa do plaču, a vtedy som spoznal, že je to Ladislav Goralka z Rakovej... Zomrel v auguste štyridsaťosemročný. Po pohrebe mi doniesla jeho manželka obálku - v nej hodnota môjho života - štyridsaťtisíc korún, ktoré som potom použil na postavenie kríža na cintoríne.“ Celkovú napätú atmosféru 50. rokov, ostro zahrotenú voči veriacim vystihuje zápis turzovského farára K. Točíka vo farskej kronike: „Mimo toho sa rozchýrilo, že pobožní ľudia budú všetci odvrhnutí do koncentráku ako Jozef Mudrik mäsiar, ktorý do týždňa tam zomrel, pochovaný bol v Turzovke. Mimo neho ešte 6 ľudí povolali do pracovných oddielov vojenských.“

Vincent Král, rímskokatolícky farár vo Vysokej nad Kysucou, rodák zo Skalitého sa stal obeťou politického procesu v roku 1959. Podľa obžaloby viedol veriacich k nenávisti k štátnemu zriadeniu tak, že vystupoval proti ateistickým článkom v mládežníckych časopisoch a zapríčinil rozpad miestnej pionierskej organizácie. Odsúdil ho Krajský súd v Žiline 13. 7. 1959 na tri roky väzenia za porušenie republiky (§ 79 tr. zákona). Tento prípad bol jasným dôkazom, že každý aktívnejší postoj smerujúci k obrane viery je pre režim neprípustný. Ateizmus sa šíriť mohol, ale veriaci sa účinne brániť nesmeli.

Kysúc sa bezprostredne dotýka prípad odbojovej skupiny, ktorá vydávala letáky, protestujúce proti prenasledovaniu kresťanov. Táto skupina sa vytvorila okolo Milana Danku v Krásne nad Kysucou. Prijala názov Légia dvojramenného kríža. Podľa obžaloby štátnej prokuratúry v Bratislave: „Letáky sú obsahu štvavého, klerikálne zafarbeného, sledovali podľa svojho obsahu zrejme cieľ odvacať nábožensky založených ľudí falšovaním a skresľovaním cirkevno-politických pomerov a otázok od budovateľského úsilia a k nepriateľstvu proti zriadeniu a komunistom.“ Skupina M. Ďuranu vypracovala plán odzbrojenia stráže v podniku Drevina. Cieľom bolo získať zbrane a dostať sa do zahraničia. Pri vyšetrovaní všetci obžalovaní vypovedali, že po M. Dankovi bol najiniciatívnejším členom skupiny Ľudovít Vitáloš. Vyšetrovacie orgány ŠtB im tvrdili, že Vitáloš bol zastrelený pri pokuse o útek do zahraničia. Jeho meno sa pred súdom nespomínalo. Pravda však vyšla najavo, hoci až po niekoľkých rokoch: „Svedok Vitáloš potvrdil predpoklady odsúdených, že bol spolupracovníkom ŠtB a z jej poverenia sledoval od začiatku činnosť skupiny, pričom predstieral, že s nimi spolupracuje. Poprel však, že by činnosť skupiny vyprovokoval. Potvrdil aj tvrdenie odsúdených v tom, že hodne pil a ospravedlňoval sa tým, že pil zo zúfalstva preto, lebo ŠtB ho nútila k takejto činnosti.“ Hlavné pojednávanie s 11-člennou skupinou M. Danko a spol. sa konalo 27. 3. 1952 pred štátnym súdom v Bratislave.

Tvrde zásahy komunistického režimu postupne deštruovali tradičnú vieru Kysúc. Industrializácia, ktorá sa viedla pod heslom vyrovnávania rozdielov medzi dedinou a mestom, kolektivizácia, ktorá siahla na pôvodné vlastníctvo pôdy, to všetko naštrbilo zaužívaný spôsob života, zdedené zvyky a obyčaje. Cirkevní tajomníci sa spolu s miestnymi komunistickými štruktúrami podieľali na zániku takých tradičných a krásnych zvykov akými boli sprievody na sviatok Božieho Tela, jarné svätenie ozimín na sviatok sv. Marka, spojené s procesiou do poľa, vianočné koledy. Prekážali im aj púte, ktoré sa konali na Kysuciach najmä na Kalváriu v Ošadnici. Každý rok podrobne evidovali ich návštevnosť, sledovali ich

priebeh a usilovali sa pôsobiť, aby stratili pre domácich ľudí svoju pôvodnú príťažlivosť. Organizované procesie na túto púť z jednotlivých obcí väčšinou neboli povolené. Podobne to platilo aj pre tradičné púte do Višňového pri Žiline. Ak ich ľudia aj napriek zákazu zorganizovali púť, boli vyšetřovaní bezpečnostnými orgánmi. Stály ateizačný tlak a zdorazňovanie materálnej stránky života a sveta viedli u mnohých Kysučanov k pocitom izolácie, beznádeje, rozširovania alkoholizmu a celkového úpadku morálky. Podľa jednej z autentických správ z roku 1955: „V poslednom čase sa občianstvo vo viacerých prípadoch v rámci okresu opíja z čoho vznikajú rôzne nešváry, ba dokonca i vraždy... používanie liehových nápojov takmer je v poslednom čase nadmierne, pijú starý i mladý zvlášť poznamenávam pri rôznych príležitostiach, v obci Oščadnici na miestnych hodoch za jeden deň sa urobil obrat u liehových nápojov za 25 000 Kčs čo je nadmieru neuveriteľné.“ V druhej polovici 50. rokov 20. storočia sa začal výraznejšie prejavovať pokles účasti na bohoslužbách. Podľa štatistik okresného cirkevného tajomníka v Kysuckom Novom Meste bol najvyšší vo farnosti Riečnica (47 %) a najnižší vo farnosti Nová Bystrica (25 %). V okrese Čadca bol najvyšší vo farnosti Staškov (51 %) a najnižší vo farnosti Klokočov (14 %). Okresný cirkevný tajomník v Kysuckom Novom Meste rozdelil kňazov podľa toho, či vyvíjali aktívnejšiu činnosť a či mali kladný postoj k režimu do troch skupín: I. tí, čo sa usilujú viesť občanov k plneniu povinností, no pritom všestranne využívajú dôveru miestnych funkcionárov na „utužovanie náboženskej ideo-

lógie“. Sem patrili: Štefan Kúsek, farár v Riečnici, Štefan Hudec, dekan v Kysuckom Novom Meste, Ján Tarábek, farár v Nesluži; II. tí, čo navonok vystupujú ako mieroví kňazi, no nepracujú zvlášť horlivo, opierajú sa o cirkevnú hierarchiu, „rafinovane cestou svojich spovedelníc upevňujú, resp. rozširujú náboženskú ideológiu“. Patrili sem: Ján Gahér, farár v Starej Bystrici, Eudovít Baláži, farár v Krásne nad Kysucou, Pavol Horváth, farár v Hornom Vadičove; III. tí, čo majú radi svoje povolanie skôr pre materiálny efekt, pracujú v mierovom hnutí, iniciatívne pobádajú veriacich k plneniu občianskych povinností, nevyvíjajú aktívnejšiu misijnú činnosť. Sem patrili: Jozef Dvonč, farár v Novej Bystrici, Mišiak, kaplán v Novej Bystrici, Alojz Fulier, farár v Ochodnici, Rudolf Baránek, kaplán v Krásne nad Kysucou. Okresný cirkevný tajomník v Čadci rozdelil kňazov do dvoch kategórií: I. reakční, ktorí navonok vychádzajú v ústrety štátnym orgánom, skryto však bojujú proti marxistickej ideológii a režimu. Sem patrili: Ján Haranta, farár v Zákopčí, Karol Točík farár v Turzovke, Eugen Ceizel, farár v Klokočove a Ladislav Belás, kaplán v Čadci; II. mieroví kňazi, ktorí svoju angažovanosť zneužívajú na prenikanie do masových organizácií, najmä medzi mládež. Aktívnu náboženskú činnosť chcú obstať pred hierarchiou a súčasne angažovanosťou v mierovom hnutí ťažiť finančne. „Taký je napríklad prelát Marsina v Staškove. Menovaný sa zúčastňuje verejných schôdzok, podieľa sa na budovateľských úlohách, zabezpečuje účasť mládeže na filmoch, no týmto všetkým drží mládež aj ostatných veriacich okolo seba čo sa prejavuje tak, že

účasť na bohoslužbách a spovediach je nad celookresný priemer.“ Okrem A. Marsinu sem patrili Jozef Bednár farár v Makove, Michal Časnoch, farár vo Vysokej nad Kysucou, Juraj Sloboda, kaplán v Turzovke a väčšina kňazov v okrese. Súčasťou proticirkevnej politiky komunistického režimu bola umelá redukcia počtu kňazov v pastorácii. Dosahovala sa zavedením numerus clausus pre prijímanie na štúdium teológie. Počet obyvateľstva narastal, no naproti tomu počet kňazov v pastorácii sa aj napriek záujmu o kňazské povolanie zámerne znižoval, prípadne umelo udržiaval na rovnakej úrovni. V okrese Kysucké Nové Mesto pôsobil v roku 1949 celkovo 12 duchovných, v roku 1959 to bolo 12 duchovných, v roku 1978 to bolo 12 duchovných a jeden na dôchodku. V okrese Čadca pôsobil v roku 1949 celkovo 21 duchovných, v roku 1959 to bolo 16 duchovných a traja na dôchodku, v roku 1978 to bolo 14 a dvaja na dôchodku.

Nečakaným impulzom, ktorý prebudil ľudovú zbožnosť a mal význam presahujúci región Kysúc a Slovenska, bolo údajné zjavenie Panny Márie na Hore Živčák pri Turzovke. Panna Mária sa mala zjaviť lesnému dozorcovi Matúšovi Lašútovi, rodákovi z Vysokej nad Kysucou, časť Semeteš, v nedeľu 1. 6. 1958. Zjavenie sa opakovalo 7. 6., 21. 6., 1. 7. a 21. 7. 1958. Lašút mlčal o zjaveniach až do 7. 9. 1958, keď ich oznámil ľuďom. Ohlas bol okamžitý a už na druhý deň putovali ľudia na horu Živčák. Tri dni po začatí verejného ohlasovania mariánskych zjavení zatkla Lašúta ŠtB a podrobila ho štvordňovému intenzívnemu výsluchu prakticky bez dostatočného spánku a jedla. Správa o Turzovke pre-

nikla aj do hlásení úradov, ktoré mali na starosti dozor nad cirkvou. V jednom z hlásení, kde sa prvý raz spomína Turzovka, sa píše: „Nedávno akýsi pomätenec označil v hore miesto, že sa mu tam zjavila Mária. I keď duchovní zaujali k tomu záporné stanovisko, predsa tam býva v nedeľu účasť až okolo 1000 ľudí.“ Kritický postoj miestneho duchovenstva k udalostiam na hore Živčák dokumentuje zápis v turzovskej farskej kronike od farára Š. Točíka: „Na Vyšnom Konci v Turzovke náš farník Matúš Lašút sa chválil, že sa P. Mária zjavila. K tomu primerano začal chodiť horlivo na sv. omšu. Denne od 6 h ráno už bol v kostole a na všetkých omšách bol prítomný. Pod omšou naraz začal nahlas plakať a ľkať. Keď ho napomínali, čo robí - ani zo sna zobudený - hovoril, že on nevie, čo sa s ním robí. Že on to nerobí. Jeho reči sú priam rozhodné. „Ja som vám, ako kňaz, na toto miesto sa choďte modliť“ a podobné výroky nesvedčia o pravom zmýšľaní. Niektorí ľudia, zvlášť zo susedných farností v nedeľu na sv. omšu nejdú, ale tam do hory na chotári Turzovky - Vysokej, čo zas nie je miesto bohoslužobné. Tým, že netakticky dali to do novín, ešte viac rozduchali celú tú záležitosť, ktorá nemá žiadnej skutočnej pravdy. Môže to byť jedine chorobný výplod exaltovaného človeka - ináč statočného a normálneho. Záznaky sa tam žiadne nerobia. Voda tamojšia je obyčajná povrchová voda.“

M. Lašút bol obvinený z rozširovania poplašných správ a z podvracania republiky. Po výsluchoch ho previezli do psychiatrickej liečebne v Bytčici, kde ostal do júna 1959. Potom pracoval ako brigádnik pri lesných prácach, kým ho v

septembri 1959 ŠtB opäť neodviedla do Čadce a odtiaľ do Bytčice, kde ostal 14 mesiacov. Tento zárok sa zdôvodňoval nepravdivým tvrdením, že Lašút z predchádzajúceho pobytu v Bytčici utiekol. Z Bytčice ho previezli do psychiatrickej liečebne v českom mestečku Kosmonosy, okr. Mladá Boleslav. Odtiaľ bol prepustený 12. 12. 1961. ŠtB zaviedla na M. Lašúta v roku 1960 pozorovací zväzok pod heslom Živčáková a rozpracovávala ho v problematike „reakčné duchovenstvo“. Zodpovedným operatívny pracovníkom bol orgán ŠtB Kuric. Zväzok bol založený v marci 1962 do archívu „... pre nepotvrdenie materiálu“ a neskôr zničený.

V čase Lašútovej internácie i v neskoršom období prebiehala kampaň v tlači, ktorej cieľom bolo zosmiešniť ľudovú zbožnosť, ktorá sa prejavovala v putovaní na horu Živčák. Štátna moc sa obávala oživenia religiozity a tlačila na nitrianskeho biskupa E. Nécsey, aby vydal zákaz putovania na Turzovku. Súčasne mnohí kňazi po preskúmaní celej veci nadobudli presvedčenie, že zjavenie nie je pravé a M. Lašút trpí duševnou chorobou. Biskup E. Nécsey vydal 22. 12. 1958 zákaz navštevovať údajné miesto zjavenia a konať tam pobožnosti. Tento zákaz bol ešte sprísnený pod cirkevným trestom 22. 8. 1961. Tento stav ostal až do januára 1968, keď došlo k jeho odvolaniu. Všetko úsilie kombinované s rôznymi represívnymi opatreniami (preventívne zaisťovanie osôb, podpaľovanie lesných oltárikov) však nedokázali ľudí odradiť od toho, aby Turzovku putovali a aby dostala prívlastok Slovenské Lurdy.

(Dokončenie v budúcom čísle)

Európska komisia preregistrovala Maďarsku značku Tokaji na Tokaj a takto je zapísaná v elektronickom registri E-Bacchus, čím je priznané právo pod týmto názvom predávať len maďarský produkt. Toľko správa z médií. Priznám sa, nerozumiem tomu, ale ak tuším dobre, tak znovu to len dokazuje, že maďarská strana disponuje väčšou autoritou a lepším lobingom ako slovenská.

Znovu je tu ten istý klasický scenár, keď Slovensko musí voči svojim susedom do bezvedomia dokazovať svoje historické a prirodzené práva.

Pokúsím sa na základe vlastných skúseností a poznania prispieť k určitému ostrejšiemu pohľadu na tieto zvláštne vzťahy, ktoré mali analogický priebeh v rokoch 1997-98, pri rokovaniach medzi ministerstvami poľnohospodárstva Maďarska a Slovenskej republiky vo veci ochranných známk Tokaj a Tokajský, ktoré sa pri delení Československej republiky zanedbali a odrazu nám chyľali!

Naše práva na používanie značky Tokaj a hlavne s možnosťou pod týmto názvom predávať jedinečný produkt Tokajské víno sme museli dokazovať týmito pracovnými okruhmi:

1. historická opodstatnenosť
2. pôdnoklimatické podmienky
3. technologické podmienky
4. legislatíva (historická a súčasná) dokazujúca kontinuitu produkcie v nezmenenej podobe.

Tokajská oblasť je jednou z mála oblastí na svete, kde možno dopestovať hrozno na výrobu prírodne sladkých vín. Vinič hroznorodý (Vitis vinifera I) je známy už niekoľko tisícročí. Plody viniča hroznorodého patria k najstarším ovocným druhom, ktoré ľudstvo pozná. Vinohrady na našom území zakladali Rimania pred dvetisíc rokmi, keď náš kraj bol súčasťou Panónie. Keď v r. 894 po smrti Svätopluka I. na toto územie prišli Maďari pod vedením Almusa (Almoša) a jeho syna Arpáda usadili sa v Potisí medzi riekami Bodrog, Latorica a Tisa, našli tu už rozvinuté vinohradníctvo! Svedčí o tom podanie, podľa ktorého vojvodca Turzol hlási kniežaťu Arpádovi, že pri sútoku riek Bodrogu a Tisy našiel v okolitých svahoch prekrásne vinohrady.

Uvádza sa, že pomenovanie obce a vrchu Tokaj vychádza zo staroslovenského slova „stokaj“ v prenesenom význame sútok dvoch riek, t. j. Bodrogu a Tisy.

Nájazdom Tatárov Batu chána v roku 1241 bol kraj vyľudnený a vinohrady zničené a kráľ Béla IV. kolonizoval kraj Talianmi, ktorí okrem pestovateľských skúseností priviezli sem i novú základnú odrodu Furmint.

V čase tureckých vojen od roku 1529 zostala oblasť na 170 rokov pod tureckým panstvom a z tejto doby pochádza väčšina tokajských pivnic ako úkryty ľudí pred lúpežnými vojakmi.

NORBERT M. BEŇUŠKA

Tokaj je slovenský!

Napriek vojnovému stavu sa postupne zlepšuje technológia výroby tokajských vín a už v r. 1560 sa v latinskom slovníku Fabriciusa Balásza stretáme s termínom cibéby (hrozienka), ktoré sa za priaznivého počasia tvoria v tokajských odrodách napadnutých ušľachtilou plesňou Botrytis Cinerea Persoon. A už zákonom z roku 1655 sa určuje spôsob vyberania cibéb na výrobu tzv. Tokajských výberov. Prostredníctvom šľachtických kontaktov sa tokajské víno postupne dostáva na panovnícke dvory napr. cárovi Petrovi Veľkému a jeho následníčky Katárinny. Traduje sa okridlený výrok kráľa Ľudovíta XIV. o tokajskom víne: Vinum regnum-rex vinorum (Vino kráľov-kráľ vin)

Treba lepšiu reklamu? Tokajské víno v 18. storočí si získalo slávu v celej Európe a bolo predávané ako liek „Universalis vera medicina“ na liečenie chudokrvnosti, malátnosti a nervov.

Do rozpadu Rakúsko-uhorskej monarchie súčasne tokajská vinohradnícka oblasť na Slovensku a maďarská tokajská oblasť tvorili jednotný územný celok majúci rovnaké prírodné ekologické faktory, kvantitatívne zhodné teploty, slnečný svit aj atmosférické zrážky, pričom pôdy boli často na území Slovenska deklarované ako najvhodnejšie na pestovanie viniča, čo bolo zakotvené v rôznych právnych úpravách až do roku 1908, kedy bola v pôvodnom uhorskom zákone Minister-

stva poľnohospodárstva a orby deklarovaná Tokajská vinohradnícka oblasť. V zákonomnom článku XLVII, hlava II. § 15 je vymenovaných 30 obcí prináležiacich k tokajskému vínnemu kraju. V rámci toho sú zaradené aj Kiss Toronya (Malá Třňa), Sátoraljaújhely (Slovenské Nové Mesto) a Szoloske (Viničky), ktoré po rozpade Rakúsko-Uhorska v r. 1918 pripadli novovzniknutej Československej republike.

Tlak na pestovateľov hrozna na Slovensku neprestal ani v čase budovania socializmu, keď si maďarská exportná firma vynútila podpis dohody, podľa ktorej československí producenti ví-

na majú zakázané víno vyvážať s tým, že maďarská strana bude odoberať tokajské vína z našej oblasti v množstve 1000 hl. Platnosť tejto zmluvy bola ukončená 4. 7. 1990, ale i ona dokazuje, že ak toto víno odoberali, tak uznali jeho kvalitu porovnateľnú s tým maďarským. Mimochodom kvalitatívnu úroveň nášho tokajského potvrdzujú výsledky hodnotenia z rôznych súťaží a konkurzov, často priamo v Budapešti, keď slovenské tokajské vína na nich dosiahli od roku 1958 spolu 42 zlatých, 53 strieborných medailí, a to len do roku 1993.

Objektívnosť a zhodnosť agroklimatických podmienok potvrdila desaťročná činnosť Štátnej výskumnej stanice vinárskej (1924) v Malej Třni, ktorá svoju činnosť úplne neprerušila ani počas maďarskej anexie územia v r. 1939-1945. Táto stanica podrobným terénnym a klimatickým pozorovaním nezvratne dokázala zhodnosť pestovateľských podmienok až na úroveň jednotlivých honov a tratí i s návrhom na postup a rozšírenie pestovania odporúčaných odrôd viniča Furmint, Lipovina a v menšom podiele Muškátu žltého.

Všetky poznatky a skúsenosti boli zakotvené v zákone č. 332 z 25.10.1996 o vinohradníctve a vinárstve, kde boli popísané nielen technologické postupy pri výrobe tokajského vína, ale aj výmery vhodných honov v chotároch obcí tokajskej

vínnej oblasti na Slovensku. A to všetko v súlade s predpisom EÚ 823/87 čl.3.

V procese uznávania identity slovenského Tokajského výberu sa ako kľúčový ukázal jeden topografický údaj. Získali sme zemepisnú mapu c. k. armády Rakúsko-Uhorska, na ktorej medzi obcami Káso (Kašov), Céke (Cejkov), Zemplen (Zemplínske Jastrabie) je označený vrch s názvom Tokaj s nadmorskou výškou 260 m, ktorý dáva meno celej oblasti a je lokalizovaný na území Slovenska! Je pritom zaujímavé, že slovenská verzia tej istej mapy už tento údaj neobsahuje (asi sa niekomu nehodil), ale je tam označená časť chotára ako „Za Tokajom“, čím potvrdzuje, že musí byť i dominanta s týmto názvom, a tá sa volá TOKAJ.

Tomuto faktu nedokázal odolať ani maďarský kolega-štátny tajomník J. Rednágel a argumentáciu prijal i generálny riaditeľ Medzinárodného úradu pre víno a vinohradníctvo v Paríži (OIV) p. R. Tinlot.

1) Názov Tokaj, tokajský je odvodený od staroslovenského slova „STOKAJ“ v prenesenom význame sútok dvoch riek a to Bodrogu a Tisy. A vrch(hora) s rovnakým názvom leží na slovenskom území.

2) Obyvatelia pod alebo za Tokajom - naši predkovia na tomto území úspešne pestovali vinič v čase, keď maďarskí predkovia opúšťali rodné kraje v ruských stepiach a na koňoch si hľadali nový životný priestor a jedným zo siedmich kmeňov bol aj kmeň Megyer a ten sa dočasne usadil na málo obývanom Potisí.

3) Uvedení kočovníci a novosadlíci boli chytrí, učení a dost' pracovití a dobre nadviazali na tradíciu pestovania viniča a výroby vína a nepochybne sa zaslúžili o zachovanie tohto jedinečného nápoja a preto im netreba upierať m o ž n o s t' používať pre svoj produkt názov Tokaj, Tokaji.

4) Musíme s uznaním kvitovať, že maďarský nájazd neznamenal tak ako tatársky a turecký pohromu, ale zachoval kontinuitu dobrého hospodárenia na pôde.

5) Skutočné vlastníctvo by sa malo prejavovať predovšetkým poznaním vlastných dejín a obhajovaním z nich vyplývajúcich práv a nárokov.

Všetko může znamenat vzdělání, ale vzdělání už dávno neznamená všechno.

(Konrad P. Liessmann)

„Vzdělanostná společnost“ - toto slovné spojenie dnes do zorného uhla temer každého človeka (ešte stále žijúceho v spoločnosti) vchádza z každej novej i nemožnej strany. Zľava ho pred sebou po diaľnici všehomíru ženú vysokou rýchlosťou „reformní pedagogovia“, „didaktici ľudstva“, filantropi a humanisti, svetobčania i technokrati a moderní ekonómovia; sprava ho za sebou ťažkopádne ťahajú po rozpadnutých cestičkách zasa konzervatívni učiteľia, kantori, starosvetští mešťania, knihovníci, ľudoví mudrci a zruční majstri; z výšin vrchnosti ho masám znáša na modrých obláčikoch klérus, pozostatky šľachty, royalisti, republikáni a národovci, zospu ho vidlami zakydanými od hnoja vynášajú nad svoje hlavy robotníci, „utlačané“ menšiny homosexuálov, bojovníci za rasové zrovnoprávenie, etnické vyrovnanie a náboženské porozumenie, multikultúrny dialóg, legalizáciu marihuany, spojenie kontinentov, oparenie oceánov a kolonizáciu korún rozkonárených a košatých stromov...

„Revolúcia vo vzdelávaní“ - kričia jedny, zatiaľ čo druhí už flexibilizujú vzdelávanie zavádzaním kreditných systémov na vysokých školách (tzv. „medzinárodných“ „prenášania možných“ bodov ECTS). „Informačná spoločnosť“ - kričia tretí, zatiaľ čo štvrtí už budujú po univerzitách centrá excelentnosti a kvantifikujú kvalitatívnu úroveň vzdelávania v nekonečných evaluačných procesoch. A piaty? Zatiaľ, čo sa deti z predchádzajúcich skupín hrajú na svojich malých a ohradených pieskoviskách, „títo piaty“, táto piata „zákopová“ kolóna už predáva na trhu produkty „vzdělanostnej ekonomiky“. A pekne na nich zarába. Na „vzdělavacích balíčkoch“. I na deťoch z pieskovísk...

Stále častejšie sa v tejto súvislosti začínajú ozývať poslední vzdelanci preživší nespočetné „reformy“, rozumnej interrupcie, erózie a fraktúry vzdelávacích systémov a upozorňujú na to, že „vzdělanostná spoločnosť“, ktorej dosiahnutie sa stáva deklarovaným programom vlád mnohých štátov ba celej Európskej únie, so sebou nesie prinajmenšom niekoľko rozporuplných momentov (Keller, J. - Tvrďý, L. *Vzdělanostní společnost? Chrám, výťah a pojišťovna*. Praha: SLON, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86429-78-6.), respektíve znamenajú vzdialenie sa od pôvodných ideálov európskej vzdelanosti (Liessmann, K. P.: *Teorie nevzdělanosti*. Omyly společnosti vědění. Praha: Academia, 2008, 125 s. ISBN 978-80-200-1677-5).

Spoločnosť vedenia nie je ničím prefikovanou spoločnosťou. Omyly a chyby, ktoré sa v jej rámci dejú, krátkozrakosť a agresivita, ktoré ju ovládajú, nie sú o nič menšie, než v iných spoločnostiach, je veľmi sporné, či je aspoň všeobecný stav vzdelania vyšší. Cieľom spoločnosti vedenia nie je ani múdrosť, ani sebapoznanie v zmysle gréckeho gnóthi seauton, dokonca nim nie je ani duchovné preskúmanie sveta, aby sme jeho zákonom lepšie porozumeli. Patrí k paradoxom spoločnosti vedenia, že nemôže dosiahnuť ako svoj cieľ všetko poznanie, teda pravdu alebo prinajmenšom záväzná pochopenie. V tejto spoločnosti sa už nikto neucí preto, aby niečo vedel, ale už iba kvôli učeniu samotnému. Pretože všetko vedenie, ako znie krédo práve vzdelanostnej spoločnosti, rýchlo zastaráva a stráca hodnotu. (Liessmann, 2008, s. 22)

Pozrime sa preto na tieto zamlčované fakty do popredia dnes tak pretláčanej teórie vzdelanostnej spoločnosti,

Varovné rešerše z Kellera a Liessmanna I.

Vzdělanostná, vedomostná alebo vediača spoločnosť?

ktorú rakúsky filozof nazýva skôr „teóriou nevzdělanosti“ a moravský sociológ zas teóriou súčasného „vzdělania ako poisťovne“. Zatiaľ čo Liessmann vraví o „spoločnosti vedenia“, Keller, pochádzajúci z nám bližšieho kultúrneho a jazykového prostredia Moravy, používa skôr označenie „vzdělanostná spoločnosť“. Na Slovensku pre pomenovanie tohto typu spoločnosti používa pán Dušan Čaplovič označenie „vedomostná spoločnosť“. Zdá sa, že pán Čaplovič, respektíve jeho poradcovia, zredukoval „vzdělanie“ na „vedomosti“ a stal sa podpredsedom vlády pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny.

Vedenie, ako znie obvyklá definícia, je informácia nesúca význam. Relatívne bezstarostne sa preto i v politickej rétorike stotožňujú pojmy spoločnosť vedenia a informačná spoločnosť. (Liessmann, 2008, s. 22-23) Ako sa z textu dozvieme neskôr, medzi vedením, vzdelaním a vedomosťou panuje však nesmierny rozdiel. Sarkasticky by sme mohli podotknúť, že zatiaľ čo Rakúšan snívá o vedení, český občan už len o vzdelaní, napokon Slovák svoje sny „nastupujúcej postmodernej spoločnosti“ obmedzil iba na vedomosti... V texte sme sa však rozhodli pre terminologické zjednotenie a pre „nastupujúcu postmodernú spoločnosť“ používame jednotné označenie „vzdělanostná spoločnosť“.

Európski komisári z oblasti vzdelávania si pri vypracovávaní osnov boloňského procesu budovania „vzdělanostnej spoločnosti“ očividne položili otázku, čo človek musí vedieť? Dôkazom toho je formulácia obsahov, ku ktorým by vzdelávanie v členských štátoch Európskej únie malo vzhľadom na uplatniteľnosť absolventov na trhu práce smerovať. Avšak už samotná otázka, čo človek musí vedieť, znamená mať už na zreteli cieľ, pre ktorý má takéto vedenie funkcionálnu hodnotu. (Liessmann, 2008, s. 19). A preto Liessmann oponuje: Vedenie je viac než informácia. Vedenie umožňuje nielen odflitovať z množstva dát tie, ktoré majú informačnú hodnotu, vedenie je celkovou formou preskúmania sveta - jeho poznanie, chápanie, porozumenie. Na rozdiel od informácie, ktorej význam spočíva v odlišnom konaní v budúcnosti, nie je vedenie jednoznačne účelovo orientované. Vedieť možno mnoho, a či je takéto vedenie neúčinné, sa nikdy nerozhoduje vo chvíli jeho vzniku alebo osvojenia. Na rozdiel od informácie, ktorá predstavuje interpretáciu dát s ohľadom na budúce konanie, možno vedenie popísať ako interpretáciu dát s ohľadom na ich kauzálnu súvislosť a vnútornú konzistenciu. Či sa vedenie využije, nie je nikdy otázkou vedenia, ale situácie, v ktorej sa človek ocitne. (Liessmann, 2008, s. 23-24)

Situácií, v ktorých sa človek môže ocitnúť je nekonečne mnoho, aj preto

je mylné domnievať sa, že nezáleží na konkrétnych znalostiach, ale stačí, keď človek vie, kde ich má hľadať. Pretože situácia si môže vyžadovať príslušné vedenie v tom čase, kedy nám zdroj, o ktorom vieme, že potrebné informácie obsahuje, nemusí byť dostupný. Ak by aj zdroj dostupný bol, týmto spôsobom získame vždy iba slovníkové heslo, o nič viac sa naše vedenie nerozšíri. Čo sa zmyslu, významu, súvislosti a pochopenia týka, budú človeku takéto vedomosti na niečo iba vtedy, ak vie viac, než len to, ako sa k nim dostať. (Liessmann, 2008, s. 20-21)

Zdá sa, že výdobytky modernej techniky, vďaka ktorým sa dostupnosť zdrojov informácií stále zväčšuje a prístup k nim sa stáva stále jednoduchším, sabotujú vzdelanie. Viac-menej sa nemožno ubrániť dojmu, že kvantitatívne možnosti vedenia sú nepriamo úmerné tomu, čo ľudia skutočne vedia. Bez premyslenia, porozumenia a osvojenia je väčšina informácií proste iba povrchná. Vedenie je vo vzdelanostnej spoločnosti vyčlenené, externalizované vedenie. (Liessmann, 2008, s. 24)

Nie nadarmo sa vraví, že poriadok v jazyku znamená i poriadok vo svete, pretože hneď ako sme začali dávať pojmy do poriadku, zistili sme, že dnešná „vzdělanostná spoločnosť“, nech už sa tvári akokoľvek vznešene,

je vždy medzerovité, nekonzistentné a vo vysokej miere ovplyvnené kontingenciou. (Liessmann, 2008, s. 25)

Ďalší, obzvlášť v základnom školskom vzdelávaní veľmi rozšírený omyl spočíva vo viere, že možno odhodit nepotrebných balast vedenia a sústrediť sa čisto na učenie sa učenia, aby sa človek mohol neskôr naučiť všetko možné. Ale žiadne učenie bez obsahu neexistuje. Požiadavka učiť sa, ako sa učiť, sa podobá návrhu variť bez akýchkoľvek potravinových prísad. Pojem učenia vopred predpokladá predmet učenia. Tento obsah sa však v súčasnosti už neriadi žiadnou ideou vzdelania, ale skôr sa chápe ako otvorená permanentná medzera pre rýchlo sa meniace požiadavky trhu, módy a strojov. (Liessmann, 2008, s. 28)

Vedenie stratilo svoju trvácnosť, univerzálnosť a niekdajší lesk poznania. Podobne, ako všetko ostatné, i vedenie sa v liberálnych spoločnostiach súčasnosti relativizovalo, spochybnilo, možno i verejne vysmialo, respektíve sa stalo zdrojom zábavy, ako je tomu v televíznej relácii *Chcete byť milionárom?*

Vopred sformulované odpovede, z ktorých má súťažiaci vybrať tie správne, umožňujú nielen rýchlu a bezprostrednú reakciu, ale ukazujú tiež zreteľne, kde prebieha hranica medzi hádaním, tušením, vedením a vzdelanos-

poznali a môžeme to správne nanajvyššie uhádnuť. (Liessmann, 2008, s. 13-14)

Na tomto a mnohých iných príkladoch si môže ten, ktorému ide o pravdivé uchopenie reality okolo nás, všimnúť, že na rozdiel od oficiálnych politických deklarácií a ideologických manifestov, dnes ešte nenastúpil po agrárnej a industriálnej spoločnosti tretí, akýsi postmoderný model, vyššej, informačnej, vzdelanostnej, vedomostnej či vediačej spoločnosti. Opak je pravdou.

Pod drobnohľadom súdnosti sa razom z deklarácií svetlej budúcnosti „vzdělanostnej spoločnosti“ stáva smutný duch doby, v ktorej žijeme: Je skôr na mieste hovoriť o dobe, v ktorej sa s konečnou platnosťou završuje podriadenosť vedenia parametrom kapitalistickej ekonomiky, ktorá je vedeniu priateľsky naklonená iba vtedy, ak je možné vedenie bezprostredne zhodnotiť, alebo ak aspoň nenavýšuje náklady. Za týchto podmienok je vedenie ako také zbavené svojprávnoti. (Liessmann, 2008, s. 36)

Všetko může znamenat vzdělání, ale na rozdiel od minulosti, vzdelanie už dávno neznamená všetko. Omnoho viac, zdá sa, znamená ekonomický výnos zo vzdelávacích balíčkov, teda ekonomický výnos z toho, čo tvorí podstatu a dušu človeka - poznania. Čoraz smutnejším sa stáva sledovať, ako sú dnes ľudia nútení predávať na trhu práce svoju dušu, svoje duševné vlastníctvo, aby sa uživil.

Kedysi darovať kusok z vlastnej duše bližnému svojmu znamenalo najvyšší možný morálny prejav ľudskej lásky. Kedysi vedieť znamenalo vedieť pomôcť, dnes vedieť znamená vedieť predat. Sme svedkami kapitalizácie lásky, ľudskosti - kapitalizácie nášho vnútra, našich duší. Byť človekom dnes definitívne znamená mať peňažnú hodnotu. Ľudia sa premenili na ľudské zdroje a ako bezduché telá sa ocitli v skladoch surovínových zdrojov. Kvôli zapredávaniu ľudskosti by dnešnej spoločnosti mal príschnúť skôr prívlastok „surová“ alebo „chladná spoločnosť“ - isto však nie taký vznešený prívlastok ako „vzdělanostná“.

Podme sa teda spoločne v nasledujúcej sérii článkov pozrieť, ako a z čoho sa táto chladná spoločnosť rodila (článok *Spor o zmysel vzdelania*), čo táto spoločnosť „vie“ (v článku *Vzdělanost, polovzdělanost, nevzdělanost*), respektíve, čo táto spoločnosť definitívne zabudla (článok *Prázdnota európskeho vysokoškolského priestoru*), ďalej nazrime do budúcnosti, aby sme zistili, k čomu chlad tejto spoločnosti k tomu ľudskému smeruje (v článku *Antiosvietenstvo: Dvojrychlostná vzdelanostná spoločnosť*) a napokon pouvažujem, komu takáto surová spoločnosť môže slúžiť (článok *Nie mečom, ale perom zotročení*).

Verím, že séria týchto článkov rešeršného typu pomôže otvoriť oči mnohým na Slovensku.

* *Všetky parafrázy sú prekladom do slovenčiny z pôvodného (Keller), respektíve prekladového (Liessmann) českého jazyka.*

Zostavil IGOR CAGÁN
Snímka: Ján Motulko

je na hony vzdialená skutočnej spoločnosti vedenia. Paradoxne, „informačný vek“, ktorý nás zasiahol, svojimi účinkami potiera skutočné vedenie, pretože v žiadnej databanke, v žiadnom médiu, ktoré neštruktúrovane akumuluje dáta, vedenie nenájdeme. Vedenie vždy znamená vedieť zodpovedať otázku čo existuje a prečo to existuje. Vedenie preto nemožno konzumovať, vzdelávacie inštitúcie nemôžu byť podnikmi na poskytovanie služieb a vedenie si nemožno osvojiť hravou formou, pretože to proste bez myšlienkového úsilia nejde. Z tohto dôvodu nemožno tiež vedenie manažersky riadiť. Za predpokladu, že na tomto svete neexistujú iní sociálni a inteligentní aktéri než ľudia, je vedenie ako také len v nich. Všetko vedenie má teda ten nedostatok, že je sub-

ťou. Keď účastníci súťaže svoju voľbu sprevádzajú výrokmi typu „to je mi povedomé“, alebo „to som už niekde počul“, je to triumf známeho nad vedením. Pokiaľ súťažiaci zvažujú pravdepodobnosť alebo prijateľnosť odpovedí, riadia sa tušením a nejasnými spomienkami. Ak niekto niečo skutočne vie, zdôvodňuje zvolenú odpoveď tiež príslušnými slovami: To viem. Názna vzdelania sa objaví, hneď ako sa nejakému súťažiacemu podarí na základe svojich znalostí napríklad latinčiny alebo dokonca gréčtiny rozlúštiť význam odborného výrazu, ktorý preňho nie je bežný. A tak televízna show, čo isto zvyšuje jej atraktivitu, simuluje pohyb v oblasti vedenia, každý ho pozná a dokáže si to predstaviť: Len máločo sme pochopili, niečo vieme, niečo tušíme, väčšinu sme ale ne-